

בעזרת השם יתברך

קונטרס

לשון קדשו

דברות קודש של כ"ק מרן אדמו"ר רבן של ישראל

רבינו יואל טייטלבוים זללה"ה

אבדק"ק סאטמאר יע"א

וגאב"ד עיה"ק ירושלים תובב"א

סעודה שלישית

אחרי קדושים תשט"ז

השיבנו ה' אליך ונשובה

- זוהר הק': 'בְּקִרְבָּתָם' לְפָנֵי ה', שקירבו ודחקו את השעה קודם זמנו • במדרש פליאה: כשמתו נדב ואביהוא, שאלו מלאכי השרת א"כ למה קרעת הים לישראל. ענו שרפי הקודש השיבנו ה' אליך ונשובה חדש ימינו בקדם • במדרש פליאה: כשראה איוב מיתת שני בני אהרן, אמר אף לזאת יחרד לבי • בגמרא: משחרב ביהמ"ק דין הוא שנגזור שלא לישא, אלא שאין גזרין אלא אם רוב הציבור יכולין לעמוד. וביאור חת"ס על זה • גמרא: בחד ענינא לא אמרינן אין מוקדם ומאוחר בתורה • ביאור דברי חכ"ל בחמא נדב ואביהוא, שלא נשאו נשים • אסור לעשות שום פעולות למהר את הקץ, רק להרבות בתפילה • במדרש: בשעת קריעת ים סוף נתעסק השטן באיוב • נשמת נדב ואביהוא נכנס בפניחם זה אליהו, ויבשרו הגאולה לעתיד לבא •

נעתקו בלשון אידיש

בהוספת ביאורים והערות

להבנת הענין

שנת תשפ"ו לפ"ק

יצא לאור ע"י מערכת לשון קדשו

כל הזכויות שמורות ואיסור השגת גבול ידוע © Copyright

צו מנדב זיין רופט: 1-718-388-5519 | אויטאמאטיש דורך קרעדיט קארד: 1700 # 845-366-2793

34 מינוט) קלָאָר ★ ★ ★ ★

לשון קדשו - קונטרס שנה

לשון קדשו:

ברוקלין: 718-298-4641
ארץ ישראל: 072-2223419
79 → 2 → 3 → 6 → 16

קול אוצר יהודא

ארץ ישראל: 072-3275205
ענגלאנד: 0330-350-3110
פעקס: 718-650-2970

929-522-1515

דרוק 1 דערנאך 355 פאר די רעקארדינג פון די וואך. פאר הערות דרוק 3

♦ ברכת מזל טוב ♦

הר"ר יואל וואלדמאן הי"ו (בר שלמה יוסף)
לאירוסים בנו החתן מרדכי נ"י - עב"ג בת
הר"ר איילוש באכנער הי"ו

הרה"ח ר' מאיר צבי ראטה שליט"א
לאירוסים נכדו החתן יואל נ"י, בן בנו הר"ר חיים הי"ו
עב"ג בת הר"ר יוסף אשר לעוויןגער הי"ו (לאנדאן)

♦ יהם יעלו לזכרון ♦

הרה"ח ספרא רבא ונאם בחסד עליון, עסק כל ימיו להטיב
לזולתו, ויסד מוסדות לעזר והצלה, ועמד לימין שבורי לב,
שליחו הנאמן של רביה"ק זי"ע, לעשות רצונו בעניני הכלל
ולפרסם דעת קדשו בעולם, גם זכה לשמחו ולהטיב לבבו
רבי חיים משה ז"ל שטויבער
בן הרה"ח ר' יחזקאל מנחם ז"ל
נפטר י' אייר תש"פ

הרה"ח ירא וחרד לדבר ה'
מלא תורה וחסידות
רבי זיידא ישראל חיים ז"ל קרוים
בן הרה"ח ר' אלקנה הלוי ז"ל
נפטר ח' אייר תשכ"ט

האשה החשובה והצנועה, אשה יראת ה' היא תתהלל
מרת שרה ע"ה פראנצאז
ב"ר פרץ ז"ל
אשת הרה"ח ר' אברהם יצחק ז"ל
נפטרה י"א אייר תשפ"ג

הרה"ח יגע בתורה ועסק בהלכה, צהלות בפניו,
גמל חסד ורחים על יתומים, דבק בריב"ק זי"ע ובספריו
הק', ושמח לעשות רצונו
רבי ישראל משה ז"ל האלענערער
ב"ר אליקים צבי (נעציל) ז"ל
נפטר י"א אייר תשס"ח

הרה"ח רבי משה אפרים ב"ר ארי' ז"ל הערשקאוויטש - וונתו מרת שפּרָה יענמא ע"ה ב"ר משה יודא ז"ל
מרת חיה רבורה ע"ה ב"ר מאיר ז"ל וויינשטאם

KolSatmar.com

א

קושיית ודקדוקים בפרשת אחרי

וַיִּדְבֹּר ה' אֶל מֹשֶׁה אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְנֵי אֱהֶרֶן, בְּקִרְבָּתָם לִפְנֵי ה' וַיָּמָתוּ. וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה, דַּבֵּר אֶל אֱהֶרֶן אַחִידָה וְאֵל יִבָּא בְּכָל עֵת אֶל הַקֹּדֶשׁ וְגו'.

ב

קושיא א

הקשו המפרשים דלכאורה לא נזכר בפסוק מה נאמר למשה בדבור הראשון שנאמר בו וַיִּדְבֹּר ה' אֶל מֹשֶׁה וְגו'. ואין לומר דקאי על מה שנאמר וְאֵל יִבָּא בְּכָל עֵת אֶל הַקֹּדֶשׁ, דהרי שם כתיב וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה וְגו', דמוכח שהוא מאמר אחר

א) פרעגן די מפרשים, לכאורה איז דאך א פלא, ער הייבט אן וַיִּדְבֹּר ה' אֶל מֹשֶׁה אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְנֵי אֱהֶרֶן בְּקִרְבָּתָם לִפְנֵי ה' וַיָּמָתוּ, און [ער] זאָגט נישט 'וואָס' ער האָט אים געזאָגט. [און] דערנאָכדעם שטייט [עקסטער], אַז וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה דַּבֵּר אֶל אֱהֶרֶן אַחִידָה, [ונמצא בדבור הראשון] שטייט נישט 'וואָס' [ער האָט אים געזאָגט]. [און אויב] איז עס די זעלבע [דיבור] וואָס שטייט דאָ ווייטער דַּבֵּר אֶל אֱהֶרֶן אַחִידָה, [אם כן למה חזר ונכתב] וַיֹּאמֶר ה', [דמשמע שהיא] אַן עקסטערע אַמירה, [אז] ער זאָל אים [לאהרן] דאָס זאָגן, די מימרא אַז וְאֵל יִבָּא בְּכָל עֵת אֶל הַקֹּדֶשׁ. און פריער [אצל] בְּקִרְבָּתָם לִפְנֵי ה' וַיָּמָתוּ, שטייט גאָרנישט וואָס ער האָט געזאָגט. און ביי דעם שטייט [דאך אויך] אַן עקסטערע אַמירה וַיִּדְבֹּר ה' אֶל מֹשֶׁה אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְנֵי אֱהֶרֶן, און ס'שטייט גאָרנישט וואָס.

ג

[קושיא ב - מתוך הדיוש]

ה) [ובדבור השני בפסוק דַּבֵּר אֶל אֱהֶרֶן אַחִידָה וְאֵל יִבָּא בְּכָל עֵת אֶל הַקֹּדֶשׁ, דקדוק גם כן המפרשים למה אמר בוא"ו המוסיף וְאֵל יִבָּא, והלא זהו היא תחילת הדבור וציווי הראשון שבמאמר זה].
[הקושיא בדברי רבינו, להלן באות פו]

ד

קושיא ג-ד

במדרש פליאה: כשמתו נדב ואביהוא, שאלו מלאכי השרת אם כן למה קרעת הים לישראל. וענו שרפי הקודש השיבנו ה' אליך ונשובה חדש ימינו בקדם. וצריך ביאור להבין הן השאלה של מלאכי השרת, והן התשובה של שרפי הקודש

דער מדרש זאָגט^א, בְּשִׁעָה שְׁנִכְנְסוּ שְׁנֵי פוֹלִמְסִין דְּנוֹרָא לְתוֹךְ חוּטְמִיהוֹן שֶׁל נָדָב וַאֲבִיהוּא, שְׁאֵלוּ מִלֵּאכֵי הַשָּׁרֵת, אִם כֵּן לָמָּה קָרַעַת הַיָּם לְיִשְׂרָאֵל. עֲנּוּ שְׂרָפֵי הַקֹּדֶשׁ, הִשִּׁיבֵנוּ ה' אֵלֵינוּ וְנִשְׁוֹבָה חֲדָשׁ יָמֵינוּ בְּקֶדֶם. (איכה ה, כא).
ג) [וצריך ביאור להבין דברי המדרש, דמהו ענין השאלה על זה מקריעת ים סוף].
ד) [וכן מהו התשובה על זה, והשייכות מהפסוק הִשִּׁיבֵנוּ ה' וְגו', לענין מיתת נדב ואביהוא].

ה

קושיא ה

עוד במדרש: כשראה איוב מיתת שני בני אהרן, אמר אף לי לואת יתורד לפי. וצריך ביאור
ה) נאך שטייט אין מדרש אין ילקוט^ב, און דער חיד"א^א ברענגט עס אויך [נאך]

^א במדרש פליאה המובא בישמח משה ריש פרשתן.

^ב בילקוט שמעוני בפרשתן (רמו תקנר): וַיָּמָתוּ לִפְנֵי ה' וְכך', רבי חזקיהו דרבי זעירא פתח, אף לואת יתורד לפי

מיט 'דעם' לשון, פֿשראָה איזב מיתת נִדב וְאִבְיָהוּא, אָמַר (איוב לז, א) [אף] לְזֹאת יִחְרַד לְבִי. [וצריך ביאור להבין השיכות מכל זה לענין איוב].

הקדמה לישוב הקשיות

בביאור לשון הפסוק: בְּקִרְבָּתֶם לִפְנֵי ה'

ובו ביאורים בענין דחיקת ומחירת הקין

בווהר הק' מפרש לשון הפסוק 'בְּקִרְבָּתֶם' לִפְנֵי ה', דפירושו שקורבו ודחקו את השעה קודם זמנו. כי באמת היו ראויים לעבוד זו לאחר זמן, אבל לא עתה.

דאָס ענין דערפון.

ס'שטייט אין זוהר הקדוש¹, [כתיב] אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְנֵי אֶהֱרָן 'בְּקִרְבָּתֶם' לִפְנֵי ה' וַיָּמָתוּ, שטייט נישט 'בְּהִקְרִיבֶם' אֵשׁ זָרָה, [נאָר] בְּקִרְבָּתֶם, זאָגט דער זוהר הקדוש [ווייל] זיי האָבן דוּחַק אֶת הַשָּׁעָה געווען.

[ולעולם] 'ד'י' עֲבֹדָה העטן זיי געדארפט צו טון, די עֲבֹדָה איז טאָקע געווען פֿאַר זיי, נאָר שפּעטער, נישט בְּחֵי אִבְיָהוּ, בְּחֵי אֶהֱרָן. זיי האָבן געברויכט צו טון די עֲבֹדָה, נאָר זיי האָבן דוּחַק אֶת הַשָּׁעָה געווען [און] זיי האָבן עס צי פרי געטון, איבערדעם האָט [עס] זיי געשאַדט.

[ולזה נאמר] 'בְּקִרְבָּתֶם' לִפְנֵי ה', זיי האָבן זיך 'מְקִרְב' געווען [להקדים] פריערער, פֿאַר דער צייט, זיי האָבן עס פֿאַרנענטערט.

ז

דער זוהר הקדוש זאָגט דאָרט זייער גרויס² [אויף זיי, אז] זיי זענען געווען חָשׁוּב אַזוי ווי אַלע ע' סנהדרין, אַזוי ברענגט ער אויף נִדב וְאִבְיָהוּא.

וַיִּתֵּר מִמֶּקְוָמוֹ, [וַיִּתֵּר פִּירוּשׁוֹ] מִקֶּפֶץ, כִּמָּה דָּאָת אִמֵּר (שמיני יא, כ) לִנְתֵּר בְּתֵן עַל הָאָרֶץ. אִמֵּר אִיזב, לֹא הָיוּ בְּנֵי שֵׁל אֶהֱרָן דּוֹמִין לַמַּטָּה, מִטָּה אֶהֱרָן נִכְנָס יִשָּׁב וַיֵּצֵא לָח, וַיֵּצֵא פֶּרַח וַיִּצֶץ צִיץ (קרח יז, כג). טיטוס הרשע נכנס לקדש הקדשים וגדר שתי פרוכות, ויצא בשלום, ובניו של אהרן נכנסו להקריב ויצאו שרופים. [ומקורו בויקרא רבא כ, ה], ונתחומא (סימן ד).

² בספרו חומת אנך (ריש פרשתן): במדרש, כיון שראה איזב מיתת שני בני אהרן, אמר אף לזאת יִחְרַד לְבִי.

¹ בווהר הק' בפרשתן (דף טו): אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן לְרַבִּי אֱלֶעָזָר בְּרִיָּה, אֱלֶעָזָר קוֹם בְּקִימוֹךְ, וַאֲיֵמָּה מִלָּה חֲדָתָא לְגַבִּי דְּרַבִּי פִּנְחָס וְשֶׁאֵר חֲבֵרֵיא. קָם רַבִּי אֱלֶעָזָר, פָּתַח וְאָמַר, וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְנֵי אֶהֱרָן וְגו', הָאֵי קְרָא אֵית לֹאֲסַתְפֵּלָא בֵּיה, דְּאִתְחַזִּי דִּיתִירָא אִיהוּ, דְּהָא כְּתִיב בְּתִרְיָה וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה דַּבֵּר אֶל אֶהֱרָן אַחִיךְ, מִכָּאֵן שִׁירוּתָא דְּפִרְשֵׁתָא, הָאֵי קְרָא דְּלַעֲיָלָא מָאִי הוּא, דְּכְתִיב וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה, מָאִי הוּא דְּאָמַר לֵיה, וּלְכָתִּיב וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה. אֱלָא בְּשַׁעֲתָא דְּקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא יְהִיב קִטְרֵת בּוֹסְמִין לְאֶהֱרָן, בְּעָא דְלָא יִשְׁתַּמֵּשׁ בֵּיה בְּחֵיָי בַּר נִשׁ אֶהֱרָא, מָאִי טַעְמָא, בְּגִין דְּאֶהֱרָן אֲסִיגִי שְׁלָמָא בְּעֵלְמָא, אָמַר לֵיה קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא אֵת בְּעִי לֹאֲסַגָּה שְׁלָמָא בְּעֵלְמָא, עַל דְּיָד יִסְגִּי שְׁלָמָא לַעֲיָלָא, הָא קִטְרֵת בּוֹסְמִין וְהָא מִסּוֹר בִּינְדֵּךְ מִכָּאֵן וְהִלָּהָה, וּבְחֵיָי לֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ בֵּיה בַּר נִשׁ אֶהֱרָא. נִדב וְאִבְיָהוּ אֲקִדְמוּ בְּחֵי דְאִבְיָהוּ, לְאֶקְרָבָא מַה דְלָא אֲתַמְסֵר לָהּ. וּמִלָּה דָא גְרִים לָהּ, דְּטַעֲנוּ בֵּיה. וְתַנְא, מֹשֶׁה הָיָה מְהִרְהֵר מֵאֵן גְּרִם לֶן טַעֲוִתָא דָא, וְהָוָה עֲצִיב. מַה כְּתִיב, וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְנֵי אֶהֱרָן, וְהָא אָמַר לֵיה, 'בְּקִרְבָּתֶם' לִפְנֵי ה' וַיָּמָתוּ. 'בְּהִקְרִיבֶם' לֹא כְּתִיב, אֱלָא 'בְּקִרְבָּתֶם'. אָמַר לֵיה קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא לְמֹשֶׁה, דָּא גְרָמָא לָהּ, 'דְּדַחֲקוּ שַׁעֲתָא' בְּחֵי אִבְיָהוּ, וְטַעֲנוּ בָהּ, וְהִינֵנוּ דְּכְתִיב (שמיני י, א) אֲשֶׁר לֹא צִוָּה 'אוֹתָם', 'אוֹתָם' לֹא צִוָּה, אֲבָל לְאֶהֱרָן צִוָּה.

ועוד שם (דף טו): דְּכָר אַחֵר אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְנֵי אֶהֱרָן, רַבִּי יוֹסִי אָמַר, אַחֲרֵי מוֹת נִדב וְאִבְיָהוּ מִבְּעִי לֵיה, מָאִי טַעְמָא שְׁנֵי בְנֵי אֶהֱרָן, וְהָא יָדִיעַ דְּבִגְנוּ הָווּ. אֱלָא הֵכִי תַנְא, דְּעַד פֶּאֶן לֹא בְּרִשְׁתִּיהוּ קִיַּימָא אֱלָא בְּרִשְׁתָּא דְאִבְיָהוּ, וּבְגִין כֵּךְ בְּקִרְבָּתֶם לִפְנֵי ה' וַיָּמָתוּ, דְּאִינוּן 'דְּחִקוּ שַׁעֲתָא' בְּחֵי דְאִבְיָהוּ. וְכֵלָּא הָוָה, בְּגִין תְּהוּא חוּבָא דְעִבְדֵּי, דְּכְתִיב (במדבר ג, ד) פִּינַחֵם כו, סא) בְּהִקְרִיבֶם אֵשׁ זָרָה, בְּאֵתֵר חֵד כְּתִיב בְּהִקְרִיבֶם אֵשׁ זָרָה, וּבְאֵתֵר חֵד כְּתִיב בְּקִרְבָּתֶם לִפְנֵי ה', וְהָאֵי וְהָאֵי הָוָה, וּבְגִין כֵּךְ כְּתִיב חֵד אֶהֱרָן וְכְתִיב בְּקִרְבָּתֶם.

- און ס'שטייט דאָך [טאַקע, שאמר משה לאהרן] עכשיו אני רואה שהם גדולים ממני וממך, שטייט דאָך דאָ אויכעט [במדרש, ווי] רש"י אליין ברענגט דאָך פון מדרש, פון דברי חכמינו ז"ל -
[נאָר] דער פעלער איז געווען, ווייל זיי האָבן געטון די עבֹודָה פֿאַר דער צייט, זיי האָבן דוּחַק אַתְּ הַשָּׁעָה געווען.

ועל דרך זה דקאי על הקדמת הזמן נראה לפרש עוד הפסוק באופן אחר [דקאי על ענין מהירות הגאולה, וכדלהלן]
[ואפשר לומר עוד בזה, וואָס] אין דעם איז 'נאָך' מרומז [באומרו] בְּקִרְבָּתָם לִפְנֵי ה', [ועל דרך הזה] דמתפרש על הקדמת הענין לפני זמנו. [וביאור הענין בארוכה להלן]

והנה בפסוק אינו מבואר כל כך מה היה חטאם באש זרה, דהלא באמת מצוה להביא אש מן ההדיוט מלכר האש שיוור מן השמים. וחישורו חכו"ל כמה דרכים בזה, להבין מה היה חטאם, ויש בזה כמה דיעות
[דהנה] דער אָמֶת זענען זיי דאָך געווען זייער גרויס, זיי האָבן דאָך עפעס געמיינט [רק לשם שמים]. די אַלע חֲטָאִים [שהזכירו בהם, וואָס] אין די מדרשים איז דאָ אַזויפיל פֿלוגֶתוֹת" [בענין מה היה חטאם של נדב ואביהוא, וואָס] ס'האָט דאָך קיין שיעור נישט וויפיל

^ה בוזרה הק' שם (דף נו:): תו פתחו ואמר, בכל זמנא דצדיקנא מסתלקי מעלמא, דינא אסתלק מעלמא, ומיתתהון דצדיקנא מכפרת על חובי דרא. ועל דא פרשתא דבני אהרן, ביומא דכפורי קרינן לה, למחוי פפרה לחוביהון דישראל. אָמר קודשא ברין הוא, אתעסקו במיתתהון דצדיקנא אליו, ויתחשב לכו כאלו אתון מקרבין קרבנין בהאי יומא לכפרא עלייכו. דתנינן, כל זמנא דישראל יהון בגלותא, ולא יקרבון קרבנין בהאי יומא, ואינון תרינן שערין לא יכלין לקרבא, וְהָא לְהוּ דְכִרְנָא, דתרי בני אהרן, ויתכפר עלייהו. ○ דהכי אוליפנא, דקתיב (במדבר ג, ג) וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי אֶהֱרֹן הַכֹּהֵנִים וגו'. וקתיב (שם, ב) הִכָּבֵד נָדָב וָאֲבִיהוּא אֶלְעָזָר וְאִיתָמָר, וְאֶלְעָזָר וְאִיתָמָר מִבְּעֵי לֵיָּה, מהו 'אלעזר' ואיתמר. אלא שקול הוה אביהוא כתרי אחיו. וְנָדָב כָּלְהוּ. ○ ואית דמתני (לה איפכא), הִכָּבֵד נָדָב דא בלחודו, ואביהוא בלחודו, וכל חד אתחשיב בעיניה פתרוניה, כאלעזר ואיתמר. אָבֵל נָדָב וָאֲבִיהוּא בלחודיהו, שקולין הוה לקבל שבעין סנהדרין דהו משמשין קמי משה. ובגין כך מיתתהון מכפרא על ישרא. ועל דא פתיב (שמיני י, ו) ואחיהם כל בית ישראל יכפו את השרפה. ואמר רבי שמעון, הִכָּבֵד נָדָב, כלומר, ההוא דכל שבחא ויקרא עליה נדב, ואביהוא על אחת כמה וכמה, דהני תרי, לא אשתכחו פתיהו בישראל.

^א ברש"י שמיני (י, ג): הוה אָשֶׁר דָּבָר נה' לאמר בקרבי אָקְדֵשׁ וגו'. היכן דבר, ונעדתו שמה לבני ישראל ונקדש בקבדו (תצוה כט, מג), אל תקרי 'בקבדו' אלא במקובדי (ובחים קטו:). אמר לו משה לאהרן, אהרן אחי, יודע הייתי שיתקדש הבית במידועיו של מקום, והייתי סבור או בי או בך, עכשיו רואה אני שהם גדולים ממני וממך.

^א בתורת כהנים שמיני (מילואים, סימן כג): היה אהרן עומד ותוהא, ואמר אוי לי כך עבירה בידי וביד בני, שכך הגעתי. נכנס משה אצלו והיה מפייסו, אמר לו אהרן אחי מסיני נאמר לי עתיד אני לקדש את הבית הזה, ובאדם גדול אני מקדשו, והייתי סבור או בי או בך הבית מתקדש, עכשיו נמצאו בניך גדולים ממני וממך, שבהם הבית נתקדש כיון ששמע אהרן כך צדק עליו את הדין ושקט שנאמר (שמיני י, ג) ויָדָם אֶהְרֹן. ובויקרא רבה (יב, ב): א"ר שמואל בר נחמן, זה הדיבור נאמר למשה בסיני ולא נודע לו עד שבא מעשה לידו. אמר משה לאהרן, אחי, בסיני נאמר לי שאת עתיד לקדש את הבית הזה, ובאדם גדול אני מקדשו. והייתי סבור שמה או בי או בך הבית הזה מתקדש, ועכשיו שני בניך גדולים ממני וממך. כיון ששמע אהרן שבניו יראי שמים הן, שקט, וקבל שכר על שתיקתו וכו'.

ובתנחומא שמיני (סימן א): וכן אמר משה לאהרן, העת שאמר לי בקרבי אָקְדֵשׁ, חשבתי כי בי או בך יפגע, ועכשיו אני יודע כי הם גדולים ממני וממך. ויָדָם אֶהְרֹן, היה לו הדבר לנחמה.

^ה בויקרא רבה (כ, ב) (ח-ט) ותנחומא (בפרשת סימן ו) איתא: בשביל ארבעה דברים מתו בניו של אהרן. על הקריבה, ועל ההקרה, על אש זרה, ועל שלא נטלו עצה זה מזה. על הקריבה, שנכנסו לפני ולפנים. ועל ההקרה, שהקריבו קרבן שלא נצטוו. על אש זרה, שאם היה כירים הכניסו. ועל שלא נטלו עצה זה מזה, שנאמר (א, א) אִישׁ מִמֶּתוֹ, איש מעצמו עשו, שלא נטלו עצה זה מזה.

ועוד שם: בשביל ד' דברים מתו בניו של אהרן, ובכולן כתיב בהן מיתה, על שנכנסו בלא רחיצת ידיים ורגלים וכו', ועל ידי שנכנסו מחוסרי בגדים וכו', ועל ידי שלא היה להם בנים וכו', ועל שנכנסו שותוי יין למקדש וכו' וכו'. ○ אבא חנין אומר שאלהם נשים וכו' וכו' מן הדא, וְאֵל אֶצִּילִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לא שִׁלַּח

מֵאֵן דְּאָמְרִים [ס'איז דא], וואָס מ'זוכט אַלץ אַרויס [להבין] 'וואָס' דער חטא איז געווען פון נָדב וְאָבִיהוּא.

[ווייל] דער אָמֶת ווייסט מען דאָך נישט גענוי וואָס ס'איז פאַרגעגאַנגען. דאָס גאַנצע דעס וואָס שטייט אין פֿסוק [בְּהִקְרָב אֵשׁ וָזֶה], פאַרשטייט מען דאָך נישט, [דהלא באמת דרשינן מהפסוק] אָף עַל פִּי שְׁאֵשׁ יוֹרֵד מִן הַשָּׁמַיִם, מַצֵּנָה לְהַבִּיא מִן הַהַדְיוּט, [וואס כן לכאורה] האָבן זיי גאָר געטון אַ מַצֵּנָה.
נאָר אויף דעם איז דאָ פֿשְׁטִים און פֿשְׁטִים, [וכמזה] פֿלוגֶתוֹת אין דברי חכמינו ז"ל.

והאמת היא כי יש טעמים נשגבים על מיתת בני אהרן, אלא שאין מקום לפורעניות בלא חטא, על כן הומינו להם איזה חטא רק בבחינת נורא עלילה, וכמבואר כאן באור החיים הק'

און דער אָמֶת [איז], ווי דער אור החיים הקדוש זאגט^א [דא] ס'איז דאָך אַלעס נאָר געווען [מסובב מן השמים החטא, בבחינת נורא עֲלִילָה]^ב, ווייל ס'האָט אַזוי געברויכט צו זיין [גם בלאו הכי, מטעמים נשגבים].

ווי ער ברענגט [העובדא שהיה] מיט רַבִּי עֲקִיבָא, אַז רבי עקיבא איז נסתלק געוואָרן, שטייט^ב, [אַז דאָס] איז געווען ווייל ער האָט געזאָגט [אַ דרשה] צווישן ששים רבוא, און נִהְיָה געווען [מזה].

יִדּוּ (משפטים כד, יא) א"ר פנחס מכאן שהיו ראויין להשלחת יד וכו', דאת אמרת (שם) וַיִּחְזוּ אֶת הָאֱלֹקִים, אלא מלמד שזנו עיניהם מן השכינה, כאדם שמביט בחבירו מתוך מאכל ומשתה. רבי יוחנן אמר אכילה ודאי, דכתיב (משלי טו, טו) בְּאֹזֶן פִּנִּי מִלֶּךְ חַיִּים וּבְרִצְוֹנוֹ קֶעֶב מִלְּקוֹשׁ. א"ר תנחומא מלמד שהגיסו את לבן ועמדו על רגליהם וזנו עיניהם מן השכינה וכו'.

ובגמרא עירובין (גז, ויומא גג) איתא, על שהורו הלכה בפני משה רבן, וכמובא להלן. וכן הוא גם בויקרא רבה (כ, ו) - [ועיין בכלי יקר שמיני י, א] בדעות החכמים בזה.

^ט דהנה איתא בגמרא עירובין (גז, ויומא גג): תניא רבי אליעזר אומר לא מתו בני אהרן אלא על שהורו הלכה בפני משה רבן. מאי דרוש, וַתִּתְּנוּ בְּנֵי אֶהֱרֹן חֶכְמָה אֵשׁ עַל הַמִּזְבֵּחַ (ויקרא א, ז), אמרו אף על פי שהאש יורדת מן השמים מצדו להביא יקר ההדיוט. [ודרש זה הוא אמת להלכה, כמבואר בגמרא יומא (כא:), ועוד, וברש"י ויקרא (שם)].

^א וכל החסרון הוא רק לפי שהורו הלכה אמיתית זו בפני משה רבן, אבל עצם הענין היה כהוגן. ואם כן לא מובן כל כך למה קראו הכתוב אֵשׁ וָזֶה.

^א באור החיים הק' בפרשתן (טו, א) כתב בתוך הדברים על ענין מיתת נדב ואביהו, וז"ל: כי כבר הודעתין שהגם שיחפזין ה' המותה לחסידיו, לסיבה נעלמת ליודע תעלומות, נפלאים ורמות', צריך שיהיה לצדיק כל שהו מהדברים אשר לא טוב עשות, כדי שדרך שם ישלוט בהם הדין, וכבר הארכתי בענף זה. צא ולמד ממה שמצא רבי עקיבא טעם להריגתו, לצד ששמח לבו בדרשתו תוך ס' ריבוא, כאמור בדבריהם. וקשה הלזו יתחייב אנוש מיתה משונה, אם כן פקע כלילא דדורדי מכל עושי טוב ולומדיה. אלא דזה הוא דרך שממנו ישלוט בו הדין, ולעולם סיבת מיתתו יקר בעיני ה' המותה לעשרה הרוגי מלכות, למגן וצנינה לדורות בני ישראל.

^ב וכענין המבואר בתנחומא וישב (סימן ד): וַיִּוֹסֵף הוֹרֵד מִצְרַיִם (לט, א). זה שאמר הכתוב (תהלים סו, ה) לִכְּזֹז מִפְּעֻלֹת אֱלֹקִים 'נוֹרָא עֲלִילָה' עַל בְּנֵי אֲדָם וכו'. בא וראה כשבויר הקב"ה את העולם, מיום הראשון ברא מִלְאָךְ הַמָּוֶת וכו', ועלילה נתלה בו שהוא הביא את המיתה לעולם וכו'. וכן הוא אומר ביוסף וכו' בשביל כתונת פסים גרם לכל השבטים לירד למצרים. וא"ר יודן, היה הקב"ה מבקש לקיים גזירת יִצְחָק (לך טו, יא), והביא עלילה לכל דברים אלו וכו' וירדו למצרים ופרעו את השטר, לכן נאמר וַיִּוֹסֵף הוֹרֵד מִצְרַיִם, הָיוּ נוֹרָא עֲלִילָה וגו'. - ועיין בענין זה גם בפירוש המשניות להרמב"ם (ברכות ט, ה).

וז"ל רבינו ביואל משה (ב, ט): יכול להיות בצדיק גמור שבא חטא על ידו, אף שאינו ראוי לכך, אלא שהיא עלילה מהקב"ה, בשביל שאותו העונש הבא על חטא זה, הוכרח להיות גם בלאו הכי, מטעמים שראתה חכמתו יתברך שמו, אבל אין המדה לעשות ככה בלא עון, לכן מעליל הקב"ה להביא אותו חטא על ידו, כדי שיצא לפועל אותו העונש שבלאו הכי מוכרח שיהיה כן וכו'. וכבר הביא זה גם הרמב"ם ז"ל בפירוש המשניות סוף ברכות. וככה היו כל החטאים שנאמרו באבותינו הקדושים ובנביאים, שה' אָנָּה לִיָּדָם בשביל איזה טעם שהיה צורך בדבר, וכבר כתבו כן הראשונים ז"ל. [ועיין עוד שם באור]

זאָגט ער (באור החיים הק', דפשוט הוא כ"ן) וועגן דעם קומט נישט קיין מיטה. נאָר ס'האָט אזוי געברויכט צו זיין (בלאו הכי), די עֶשְׂרֵה הִרְגִי מַלְכוּת^י, [וואָס] אין דעם איז דאָך אַ סוד כְּמוֹס [פארוואָס] ס'האָט אזוי געברויכט צו זיין. נאָר וואָס זשע דען, נאָר ס'מוז זיין עפעס אַן עִילָה [של חטא לתלות בו הפורעניות], האָט מען געטראָפֿן עפעס אַ חטא.

[וכמו כן] די אַלע חֲטָאִים וואָס זענען זיי נִזְדַּמֵּן געוואָרן [לנדב ואביהוא, סיי] וואָס דער חֲטָא איז געווען, איז עס אזוי מֵן הַשְּׁמַיִם איז דאָס נִזְדַּמֵּן געוועזן, ווייל ס'האָט אזוי געברויכט צו זיין [בלאו הכי מטעם נשגב, ורק שביקשו עילה של חטא לתלות בו אותו ענין, כי אי אפשר שיהיה ענין של פורעניות בלא חטא].

יא

ובוהר מבואר מעם נכון על שהוצרך להיות כך, לפי שמעלתם שגבה מאוד, והם היו מוכנים ליכנס נשמתם בפניהם זה אליהו, והיו בכלל מבשרי הגאולה לעתיד לבא

און דער אָמֶת שטייט [דאָך דער טעם פארוואָס] ס'האָט אזוי געברויכט צו זיין, [ווייל] זיי זענען דאָך [נשמתם] נִתְעַבֵּר געוואָרן דערנאָך אין פִּינְחָס'ן, און פִּינְחָס זֶה אֱלִיהוּ. [ונמצא כ"ן] דער אָמֶת זענען 'זיי' טאָקע די גוֹאֲלֵי יִשְׂרָאֵל, ווייל זיי זענען דאָך נִתְעַבֵּר געוואָרן [בפניהם זה אליהו, שהוא מבשר הגאולה].

[אזוי] שטייט דאָך אויך אין זוהר הקדוש^{טו} [על הפסוק] פִּינְחָס בֶּן אֱלִעָזָר בֶּן אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן' [פינחס כה, יא], [דהכוונה כ"ן] ער איז געווען בֶּן אֱלִעָזָר און ער איז געווען בֶּן אֶהֱרֹן, ווייל נְשִׁמַּת נָדָב וָאֲבִיהוּא זענען דערנאָך אַרײַנגעגאַנגען אין פִּינְחָס'ן אויך. דעמאָלטס ביי די מַעֲשֵׂה פֶּן זִמְרִי'ן [ווען פינחס] איז געווען פֶּרְחָה נְשִׁמַּתוֹ [מחמת הפחד שרצו להורגו], זענען אַרײַנגעגאַנגען אין אים נְשִׁמַּת נָדָב וָאֲבִיהוּא, און ער איז געווען טאָקע בֶּן אֱלִעָזָר [וגם 'בן אהרן הכהן', ווייל] ער איז געווען נָדָב וָאֲבִיהוּא.

²¹ כן איתא במכילתא (משפטים פ"ח, ד"ה אם ענה תענה), ובאבות דרבי נתן (לח, ג), ובספר חסידים (סימן ח), על ר' שמעון בן גמליאל. אבל באור החיים הק' הביא כן על רבי עקיבא, וכנראה היה לו גירסא כזה. ועיין עוד ענין זה בשנינוים במתא דבי אליהו (פרק ל), ובמסכת שמחות (פרק ח).

²² דרבי עקיבא היה בכלל עשרה הורגי מלכות [וכן רבן שמעון בן גמליאל].

^{טו} בוהר הק' פינחס (דף ר"ז): רַא עֲלֶיךָ הָכָא, וְהָכִי הוּא, דְּבִשְׁעָתָא דְּאַסְתָּלְקוּ [נדב ואביהוא] מן עֲלָמָא, לֹא הָווּ מִתְטַמְּרֵן תַּחוּת גְּדַפֵּי טַגְרָא קְדִישָׁא, מֵאִי טַעְמָא, בְּגִין דְּכְתִיב (במדבר ד, ד) וּבָנִים לֹא הָיוּ לָהֶם, דְּאַזְעִירוּ דִּיּוּקָא דְּמַלְכָא, דְּהָא אֵינוֹן לֹא אֲתַחְזוֹן לְשִׁמְשָׁא בְּכַהוֹנָה רַבָּה. בִּשְׁעָתָא דְּקִנֵּי פִנְחָס עַל בְּרִית קְדִישָׁא, וְעַל כֵּן כִּמָּה אֲכַלְסִין, וְסָלִיק לֹון לְגִיפִין עַל רִומָתָא, לְעִינֵיהוֹן דְּכָל יִשְׂרָאֵל, כִּד חָמָא [פינחס] שִׁבְטָא דְּשִׁמְעוֹן בְּכַמָּה אֲכַלְסִין דְּאֶתוּ לְגַבִּיהָ, פֶּרְחָה נְשִׁמַּתֶּיהָ מְנִיָּה, וְתַרְגִּין נְשִׁמַּתֵּיהּ דְּהוּו עֲרִיטְרִינִין בְּלֹא דוּכְתָא, אֲתַקְרִיבוּ בֵּהּ וְאֲתַכְלִילוּ פֶּחְדָא, וְאֲתַהֲדַרְתּ נְשִׁמַּתֶּיהָ כְּלִילָא וְרוּחָא דְּאַתְכְּלִיל בְּתַרְגִּין רוּחִין, וְאֲתַתְּקִפוּ בֵּיהּ, כְּדִין רוּחַ דְּוִכְתִּיָּהוּ לְמִיָּהוּ כְּהָנָא (רַבָּא) מַה דְּלֹא אֲתַחְזִי מִן קְדַמַּת דְּנָא. וְעַל דָּא כְּתִיב (איוב ד, י) זָכַר נָא מִי הוּא נָקִי אֲבָד, דְּלֹא אֲתַאֲבִיד בְּתַהֲיָא שְׁעָתָא, וְלֹא אֲבִיד רוּחִיהָ כִּד פֶּרְחָה מְנִיָּה. וְאִפֵּי לְשׁוֹנֵי נִכְחָדוּ (שם), אֵלֶּין בְּנֵי אֶהֱרֹן, דְּאֲתַהֲדְרוּ לְעֲלָמָא, מַה דְּאֲבָד בְּחַיֵּיהוֹן. וְעַל דָּא כְּתִיב בֵּיהּ כְּפִנְחָס בֶּן אֱלִעָזָר בֶּן אֶהֱרֹן [אהרן הכהן].

ועיין עוד בוהר הק' (ח"ג דף כו-כח. ברעיא מהימנא): קִמְר כְּלָהוּ וְאֶמְרֵהוּ, וְדָאִי אֲנִת הוּא אוּמָנָא, רַעֲיָא מְהִימָנָא, דְּאֲתַמְרָן בֶּן (אבות א, א) מִשָּׁה קָבֵל תּוֹרָה מִסִּינִי, וּמִתְמָן וְאֵילָךְ כְּלָהוּ תַּלְמִידִים אֵינוֹן דִּילָךְ, מִן יְהוֹשֻׁעַ עַד סוֹף כָּל דְּרִין. הָדָא הוּא דְּאֶמְרֵהוּ (שם) וּמִסְרָה לְיְהוֹשֻׁעַ, וְיְהוֹשֻׁעַ לְזִקְנִים, וְזִקְנִים לְנָבִיאִים, עַד סוֹף כְּלָהוּ. תַּלְמִיד מִקְדִּי דִּילָךְ מֵאֵן הוּא, הָא חֲזִינָא דְּאֲתַמְרָה, הַכִּל יְהָא מוֹנַח עַד שִׁבְאַ אֱלִיהוּ. אֶמְרֵה לֹון, וְדָאִי הָכִי הוּא, דְּאִיהוּ תַּלְמִיד חֲבֵר, דְּעִלִּיהָ אֲתַמְרֵהוּ (פינחס כה, יא) בֶּן אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן (כמבואר בדברי הוזהר דלעיל, ואליהו הוא פינחס). כְּגוֹנוּנָא דְּאֲתַמְרָה בְּאֶהֱרֹן (שמות ד, טו) הוּא יְהִיָּה לָךְ לְפָנֶיךָ, הָכִי נָמִי בְּרִיהּ יְהִיָּה לִי לְפָנֶיךָ, דְּאִיהִי אוּרִיָּתָא דְּבַעַל פֶּה. בְּגִין דְּהָכִי דְּהוֹרִינָא בְּקַדְמִיתָא כְּבֵד פֶּה וְכַבֵּד לְשׁוֹן, וְהָכִי יוֹקִים לִי קוֹדֶשָׁא בְּרִין הוּא כְּבֵד פֶּה, בְּאוּרִיָּתָא דְּבַעַל פֶּה, וְכַבֵּד לְשׁוֹן בְּאוּרִיָּתָא שִׁבְכְתָב, דְּלֹא יִמְיוֹן אֵלֶּין דְּלֹא אֲשַׁתְמוּדְעִין לִי, אֲחִירָא אִיהוּ. וְאֶלְהוּ הוּא יְהִיָּה לִי לְפָנֶיךָ, יִמְיָי לְתַקְנָא כָּל אֵלֶּין סְפֻקוֹת, וְלִפְרָקָא לֹון.

יב

ובזה פירשו בלשון הכתוב אַחֲרֵי מוֹת 'שְׁנֵי' בְּנֵי אֶהֱרָן, דַּעֲנִין זֶה מִה שְׁנֵי 'שְׁנֵי' נִסְתַּלֵּק, כִּי מֵעַתָּה נַעֲשׂוּ לֵאחֲדִים בְּתוֹךְ פִּנְחָם זֶה אֱלִיהוּ, וְלֹא הָיוּ עוֹד שְׁנֵי

זֵי טֵיטְשֵׁן דָּאָךְ מִיט דַּעַם^{טז} [בפרשתן, בלשון הפסוק] אַחֲרֵי מוֹת 'שְׁנֵי' בְּנֵי אֶהֱרָן, [דהכוונה כי מעתה נשתנה הדבר אַז] ס'איז שוין נישט געווען קיין 'צוויי', [ווייל] זיי זענען נְתַעֲבַר געוואָרן אין 'איינ' מענטש, אין פִּינְחָס'ן.

[ופינחס הוא אליהו, וואָס] ער וועט טאַקע מִבְּשׂוֹר זיין די גָּאוּלָּה, [כמאמר הכתוב (מלאכי ג, כד) הִנֵּה אֲנִי שְׁלַח לְכֶם אֶת אֱלִיָּה הַנָּבִיא וגו'] וְהָשִׁיב לָב אֲבוֹת עַל בָּנִים וְלָב בָּנִים עַל אֲבוֹתָם, דָּאָס וועט טאַקע זיין נָדָב וָאֲבִיהוּא, [וואָס] זיי זענען נְתַעֲבַר געוואָרן אין פִּינְחָס'ן.

יג

ועל פי זה שהם היו מוכנים להיות גואלי ישראל, נבא לפרש הכתוב בְּקִרְבָּתָם לִפְנֵי ה', דהיינו הקדמת הזמן, וכדרך הוזהר

מִיט דַּעַם הָאָב איך געזאָגט^{טז}, קאָן זיין - פֿלעג איך צו זאָגן^{טז} - [דזהו ביאור הכתוב] בְּקִרְבָּתָם לִפְנֵי ה' [על דרך הוזהר הנזכר, דמתפרש על הקדמת הזמן, והיינו על שרצו למהר ולדחוק את הקץ לפני זמנו, וכדלהלן].

יד

ונקדים הדנה א' מהענינים שהזכירו בענין חטאם, הוא שלאנשאו נשים. ויש להבין היכן נרמז זה בלשון הכתוב בפרשתן

[דהנה לעולם] מִילָא דִּי אֵלַע חֲטָאִים [שהזכירו כחז"ל] פֿרובֿירט מען דָּאָךְ [עס צו] אַרֵינשטעלן אין פֿסוק, נאָר דער חטא וואָס ס'שטייט^{טז} שלא נשאו נשים, [בזה לא מבואר כל כך] וואָס פֿאַר אַ שייכות, וואו קומט דאָס עפעס אַהער^{טז}, וואָס אַ שייכות האָט דאָס [דער לשון הפסוק] בְּקִרְבָּתָם לִפְנֵי ה' און דער שלא נשאו נשים.

^{טז} במגיד מישרים להבית יוסף (בפרשתן) [והובא בילקוט ראובני בפרשתן (אות א)]: והלא שדרוני לאולפא לך רזא יקריא בפרשתא קדישתא, דאיכא למידק, אמאי כתב אַחֲרֵי מוֹת 'שְׁנֵי' בְּנֵי אֶהֱרָן, אטו לא ידענא דתרי גינהו. ותו מאי בְּקִרְבָּתָם, הוה ליה למימר 'בְּהִקְרִיבָם'. ותו אמאי וַיָּמֻתוּ, הא כבר אמר אַחֲרֵי מוֹת. ○ אבל רזא דמלתא תלי ברזא דנדב ואביהווא אתגלגלו בפנחס, והכי קאמר, בתר דמיתו 'שניווא' דבני אהרן [מה שהיו שנים], כלומר לא מיתו אלא מלמהו 'תרינ', אבל אינון לא אתאבדו, דהא 'כחדא' אתגלגלו בפנחס. ואמר בְּקִרְבָּתָם, ברזא דקאמר בוזהרא קדישא דבגין דלא הוו נסיבין כד קריבו קטרת מיתו, והיינו בְּקִרְבָּתָם, בגין דקריבו גרמיהון ולא הוו ראויים מיתו. והיינו דקאמר וַיָּמֻתוּ, כלומר בגין דהוו כמתים, דלא הוו להון בנים ולא נשים לאולדא מניהון, משום הכי מיתו. ○ ואצטריך למימר הני מילי הכא, משום דלא לידחל אהרן למיעל כיון דאתאבדו בניו בגין דעאלו, משום הכי אמר בְּזֹאת יבֵא אֶהֱרָן, ולא לידחל, דבניו אע"ג דאתענשו לא אתאבדו, ולא מת אלא שניווא דילהון בלחוד. ותו דאינון הוו חזו לאענשא משום דלא הוו נסיבין, אבל איהו כיון דהוא אנסיב ליעול בְּזֹאת, ולא לידחל וכו'.

ועיין עוד באגרא דכלה ריש פרשתן: או יאמר, אחר שנדקדק למה אמר 'שְׁנֵי' בְּנֵי אֶהֱרָן, ולא היה סגי בְּנֵי אֶהֱרָן' לחוד. אך הוא להורות הדיוק, שהנה כעת שהיו 'שְׁנֵי' בְּנֵי אֶהֱרָן בגופים מחולקים, הגם שהקריבו לפני ה' במשכן, עם כל זה וַיָּמֻתוּ, משא"כ שיהיו שניהם בגוף אחד, פנחס זה אליהו, עתידין להקריב שלא לפני ה', היינו בבמה שהקריב אליהו בשעת איסור הבמות, ונתרצה לו השי"ת וכו'.

^{יז} בסעודת ליל שב"ק אחרי קדושים תשי"ג. ונדפס בחידושי תורה לר"ש אבערלענדער ז"ל. - וכן ביאר רבינו בסעודת ליל שב"ק וכן בס"ג אחרי קדושים תשכ"ב, וס"ג וישלח תשכ"א, וס"ג אמור תשכ"ז. ועיין הענין באורך דברי יואל בפרשתן [עמוד כב-כד], ובחידושי תורה (ג' כרכים) בפרשתן [עמוד קלג].

^{יח} לשון כזה (איך 'פלעג' צו זאגן) אמר רבינו בדרך כלל על הדרושים שאמר באירופא בשנים שלפני המלחמה, וכנראה מזה שגם אז כבר פירש רבינו כן.

^{יט} בויקרא רבה (כ, ט), והובא לעיל בהערה ח.

^כ דאף שגם זה למדו מהפסוק וּבָנִים לֹא הָיוּ לָהֶם (במדבר ג, ד), אבל צריך להבין האין נרמז זה גם בלשון הפסוק בכאן.

טו

נָאָר וּוּאָס'זשע דען, [כוונת הפסוק הוא כי] זיי האָבן געוואָלט ברענגען די גאָולה 'פאַר' דער צייט, זיי האָבן דאָס געוואָלט.

טז

והנראה בזה על פי דברי הגמרא, דמשחרב בית המקדש פשטה מלכות הרשעה, דין הוא שנגזור על עצמנו שלא לישא אשה ולהוליד בנים, ונמצא זרעו של אברהם אבינו כלה מאליה. אלא שאין גוזרין גזירה על הציבור אלא אם כן רוב ציבור יכולין לעמוד בה, ומוטב שיהיו שונגין ולא מוידין. ופירש בזה החתם סופר, שרצו החכמים לגזור כן, לפי שאם יהיה חשש שזרעו של אברהם כלה, היה הקב"ה מוכרח להושיע ולבטל גזירותיהם, כי כבר נשבע שאין זרעו כלה. אלא דכיון שרוב הציבור לא יעמוד בו, אם כן לא יהיה זרעו כלה, ותתבטל כוונתם, לכן לא גזרו [ויבאר זה בהקדם וואָס] די גמרא זאָגט דאָך^{כא} משחרב בית המקדש [ופשטה מלכות הרשע שגזורת עלינו גזירות קשות] דין הוא שנגזור על עצמנו שלא נישא נשים, ונמצא זרעו של אברהם פָּלָה. [אלא] ס'איז אַ גזירה שאין רוב הציבור יכולין לעמוד בה. זאָגט דער חתם סופר^{כב} [פשט], וואָס הייסט דאָס ונמצא זרעו של אברהם פָּלָה. [נאָר די חכמים כשחשבו לגזור כן], זיי האָבן דאָס געמיינט טאַקע, אַז מ'וועט גזור זיין שלא

^{כא} בגמרא בבא בתרא (ס:): תניא אמר ר' ישמעאל בן אלישע, מיום שחרב בית המקדש דין הוא שנגזור על עצמנו שלא לאכול בשר ולא לשתות יין, אלא אין גוזרין גזירה על הציבור אלא אם כן רוב ציבור יכולין לעמוד בה. ◦ ומיום שפשטה מלכות הרשעה שגזורת עלינו גזירות רעות וקשות ומבטלת ממנו תורה ומצוות וכו', דין הוא שנגזור על עצמנו שלא לישא אשה ולהוליד בנים, ונמצא זרעו של אברהם אבינו פָּלָה מאליה [בענין טוב, ולא על ידי עובדי כוכבים, ומצות לא יבטלו עוד], אלא הנח להם לישראל מוטב שיהיו שונגין [במה שלוקחין נשים, שאינם סבורים שיש איסור בדבר] ולא יהיו מוידין דמשהו דלא יוכלו לעמוד בה יבטלוהו, ונמצאו מוידין, הלכך לא גזרין]. ועיין ביאור ענין זה באורך בדברי רבינו בס"ג שמות תשכ"ד.

^{כב} בתורת משה להחת"ס (פרשת שמות): וַיִּזְכֹּר אִישׁ מִבֵּית לֵוִי וַיִּקַּח אֶת בְּתוּלָהּ (שמות כ, א), עיין בפירושו רש"י [פרוש היה ממנה מפני גזירת פרעה, וחזר ולקחה, וזהו וילך, שהלך בעצת בתו, שאמרה לו גזרתך קשה משל פרעה וכו']. ואיתא בגמרא (סוטה יב. והובא להלן) כשגירש עמרם את אשתו, עמדו כל הצדיקים וגרשו נשותיהם, ואמרה לו בתו גזירתך קשה משל פרעה, שפרעה לא גזר אלא על הזכרים ואתה על הזכרים ועל הנקבות וכו'. ◦ ונראה, הנה איתא סוף פרק חזקת הבתים (בבא בתרא ס:): מיום שפשטה מלכות [הרשעה] שגזורת גזירות ומבטלות אותנו מתורה ומצוות, דין הוא שנגזור על עצמנו שלא לישא אשה ולהוליד בנים, נמצא זרעו של אברהם אבינו כלה מאליה. ומסיים לכן אין גוזרין, לפי שהיא גזירה שאין רוב הציבור יכולין לעמוד בו. וצריך ביאור. ◦ ונראה, הקב"ה כרת ברית עם אברהם אבינו ע"ה שזרעו לעולם יהיה, ואם היה לחוש שזרעו של אברהם כלה, היה הקב"ה מוכרח להושיע ולבטל גזירותיהם, וזה שאמרו נמצא שזרעו של אברהם אבינו ע"ה כלה, וזה אי אפשר, ויהיה הקב"ה מוכרח לבטל הגזירות. אבל לכן אין גוזרין, לפי שאין רוב הציבור יכולין לעמוד בו, ויתילדו להם בנים באיסור, ולא יהיה זרע אברהם כלה, ולא יעיל כלום. ◦ וזה יש לומר היה כוונת עמרם וסייעתו שגרשו נשותיהם, כדי שלא יהיה להם בנים, ויוכרח הקב"ה להושיע ולבטל גזירת פרעה. אבל כשעמדו רק הצדיקים וגרשו נשותיהם, ואנשים אחרים קיימו נשותיהם, ויהיה הרעה בכפלים שזרע הצדיקים יתמעט ואעפ"כ זרע אברהם לא יכלה, ולא יהיה דבר הכרחי לבטל הגזירה, ולכן אמרה מרים גזירתך קשה משל פרעה, כמובן.

ובדרשות חתם סופר (ד' אדר תקס"ו, בדפ"י דף קלג:): ועד"ז יתפרש הא דאמר חז"ל עמרם גירש אשתו עמדו כל הצדיקים וגירשו נשותיהם, אמרה לו מרים גזירתך קשה משל פרעה. ויש לדקדק מאי טעמא לא פתחו הצדיקים בהמצאה זו עד שפתח עמרם. ב', שתחלה מאי קסבר ולבסוף מאי קסבר, ומאי טעמא לא אמרה כן מרים קודם שילשן. ◦ ויש לומר דאשר סוף פרק חזקת הבתים], מיום שגזרה מלכות וכו' דין הוא שנגזור על עצמנו שלא נישא נשים ולהוליד בנים, ונמצא זרעו של אברהם אבינו ע"ה פָּלָה מאליה, אלא הנח להם לישראל מוטב שיהיו שונגים וכו'. ופירשתי במקום אחר, שהכוונה שהרי אי אפשר בשום אופן שתכלה זרעו של אאע"ה, אלא בעוונותינו אנו מתמוגגים זמן רב, עד שלכסוף וישיענו ה'. ומה לנו לעשות, נגזור על עצמנו שלא נישא נשים, ויהיה ח"ו זרעו של אאע"ה פָּלָה, וזה אי אפשר להקב"ה לסבול כביכול, ואז יהיה כל כביכול מוכרח למחר הגאולה על ידי משיחיה, ובאיזה אופן שיהיה. ויהיה זה עצת טובה מאוד, אם היו כל ישראל שומעים. אך אם נגזור כן וישמענו ויקבלו הצדיקים, מכל מקום רשעי ישראל לא יהיו מוידים ולא ישמעו, ונמצא שיהיו הצדיקים עקרים וְפָלָה ח"ו, והרשעים יולידו ויגדלו רשעים כמותם, והקב"ה לא יהיה מוכרח להביא הגאולה, כיון שעכ"פ יהיה זרע לאאע"ה מבני הרשעים, והם יתמוגגו עד עת קץ, ונמצינו לא הועלנו כלום בגזירותינו רק להכריח זרע צדיקים ח"ו, על כן נמנעו ולא גזרו. ◦ וזה היה בעצמו סברתו של עמרם. ובודאי כל הצדיקים בראותם גזירתו של פרעה חשבו לעשות כר' ישמעאל ברי שעי"ז יהיה ההכרח שיושיע ה', יהיה

נִישָׂא נשים, וועט דאָך אויסקומען זרעו של אברהם פֿלֶה, (וממילא) וועט זיין אַ הכרח אַז מ'זאָל געהאַלפֿן ווערן, וועט עס זיין מוכרָח, ווייל דער פּוֹרָא פֿל עולָמים האָט דאָך געשוואוירן אַז ס'וועט נישט זיין קיין פֿלֶיה בזרעו של אברהם. זיי האָבן געוואָלט מאַכן אַזאַ גִּזְרָה, (וממילא) וועט מוזן זיין די יְשׁוּעָה. נאָר וואָס דען, (וויבאַלד) ס'איז אַ גִּזְרָה שאין רוב הציבור יכולין לעמוד, און 'די' (העבריינים שבין רוב הציבור) וועלן יאָ [ישאו נשים, און] נישט יעדער וועט פֿאַלגן, (ונמצא) וועט דאָך 'נישט' זיין זרעו של אברהם פֿלֶה, נאָר ס'וועט נישט בלייבן נאָר די וואָס זענען עֲבָרִיָיִם [שעוברים על דברי חכמים, ויצא עוד תקלה מזה. וע"כ נמנעו החכמים ולא גזרו כן]. אַזוי זאָגט דער חתם סופר.

יז והיוצא מזה כי היה סברא לגזור כן. אלא דבאמת יש עוד טעם שלא לגזור כן, לפי שאסור להכריח את הגאולה קודם זמנו, כדי שלא יעברו על האיסור שלא ידחקו הקץ על כל פנים זעט דאָך אויס [אַז] די גִּזְרָה (היה בדין לגזור). נאָר וואָס דען [יש לומר עוד טעם שנמנעו החכמים לגזור כן, ווייל] די גִּזְרָה [אין] דער אָמַת האָט עס נישט געקאַנט זיין, (ווייל) אַז ס'איז טאַקע מְכַרִּיחַ (הגאולה) טאָר מען נישט, (והוא בכלל האיסור) שלא ידחקו את הקץ^כ.

יח וזה נראה היה גם כוונת נרב ואביוהוא, שהם רצו לגזור כן, ולכן הם היו הראשונים שלא לישא נשים, כדי ששל ידי ילמדו כל העם לעשות כן, ובוה יכריחו את הגאולה השלימה קאָן זיין דאָס איז געווען טאַקע אויך זייער טַעוּת [של נרב ואביוהוא]. זיי זענען געקומען אין בית המקדש (היינו אל המִשְׁכָּן שנתחנך בו ביום), און זיי האָבן געזען ס'איז נאָכנישט די גאולה שְׁלִימָה (ועדיין אינו במדרגת) דאָס בית המקדש העתיד. האָבן זיי געוואָלט מאַכן אַ גִּזְרָה [אַז] מ'זאָל מְבַטֵּל זיין פריה ורביה, (ובדין הוא) שלא נִישָׂא נשים, האָבן זיי געווען די ערשטע [שעשו כן] מ'זאָל מְבַטֵּל זיין [מלישא נשים], און ווייזן [גם] לאחרים לעשות כן. ומה שאמרו 'שלא נשאו נשים', נכלל בזה גם מה שרצו להנהיג כן לאחרים.

יט - אַזוי ווי ס'שטייט^{כב} טאַקע ביי עֲמֶרְסֵן, עמד וגירש את אשתו. [איז] אויך אויף דער פֿתִינָה, (ווייל) ער האָט געוואָלט ווייזן [גם] לאחרים לעשות כן^{כג}.

ע"י מי שיהיה. אמנם הם שמעו לנבואת מרים שעתידיה אמה להולד בן שיושיע את ישראל, וחשבו מסתמא יהיה זה מושיע ראוי והגון, כראוי לבנו של עמרם, על כן חשבו לסבול עד יוליד ויגדל המושיע, ואפילו שאפשר שיהיה זה באחרית הימים כמו שהיה באמת עדיין זמן רב שמונים שנה, מ"מ טוב להמתין על גואל טוב, ממה שנכריח למהר גאולה ואפשר שיעמוד גואל שאינו הגון, כמו שכתב רש"י (שמות א, כב) שחשבו האצטגוננים שאפשר שהמושיע יהיה מצרי, על כן לא גירשו נשותיהם. אמנם עמרם הפריז קצת על נבואת בתו כמבואר [פ'י כמובן], על כן עמד הוא וגירש. ומעתה ממילא גירשו כל הצדיקים, דכיון שגרש עמרם אם כן אי אפשר שתוליד יוכבד את המושיע, ועדיין מי יודע המצרי או אדומי יהיה, על כן עמדו וגרשו, כעצת ר' ישמעאל הנ"ל. אמנם הם חשבו שכל ישראל יראו מהם ויעשו כמוהם, ונכזבה תוחלתם, כי הצדיקים הם שגרשו, אבל רוב העם לא שמעו ולא האזינו. נמצא לא פעלו בגירושיהם כי אם להכרית זרע צדיקים ולהרחיק לידת המושיע בן יוכבד, על כן צעקה מרים [גזירתך קשה משל פרעה], ושמע לה אביה וכל הצדיקים. - [ועיין בזה גם בחתם סופר על התורה (הפסטר כי תצא, ד"ה רני עקרה)].

^{כב} כמבואר בגמרא כתובות (קיא.) והובא להלן בהערה ז, ובשיר השירים בבה (ב, פסוק ז).

הָאֵט זי [בתו] געזאָגט גזירתך קשה משל פרעה, דאָס קען נישט זיין. [איז דאָס] אויך געווען אויף דער בחינה, [די טעם] וואָס ער האָט גירש געווען [את אשתו].
[אזוי] זאָגט דער חתם סופר^{כב} [דאָרט], אַז [כוונת עמרם בזה] דאָס איז די בחינה פון די גזירה שלא נישא נשים, [כדי] מ'זאל מְכַרֵּיחַ זיין [את הגאולה]. -

כ

וזהו שנרמז כאן בלשון הפסוק בְּקִרְבָּתָם לִפְנֵי ה', [דהכוונה שמתו על שרצו 'לקרב' ולמחר את הגאולה לפני זמנו, והוא על ידי שלא נשאו נשים כמו שהזכירו חז"ל. וזה היה ענין של חטא, כי אסור לדחוק ולמחר הקין, וגם סכנה גדולה יש בדבר]

און דאָס איז געווען זייער [סכרא של נדב ואביהוא. וזה שפיר נרמז כאן בהפסוק, אין] דער בְּקִרְבָּתָם לִפְנֵי ה', [דהכוונה שרצו 'לקרב' הגאולה לפני זמנו, ולכן] האָבן זיי דעמאָלטס געזען [דראוי לגזור כך. וממילא] איז אויך אין דעם מְרוּמָז [דער] שלא נשאו נשים.
[און] 'דאָס' איז געווען אַ חטא, ווייל מ'טאָר נישט [למחר הגאולה קודם הזמן], ס'טאָר נישט זיין, מ'טאָר נישט [צואיילן, נאָר] יעדע זאך מוז זיין אין דער צייט, אַתּ הַכּל עָשָׂה יָפֶה בְּעֵתוֹ [קהלת ג, יא].

כא

און דערנאָך, [מלכוד האיסור שבו, הרי] דאָס איז די גרעסטע סִפְּנָה^{כג}, שלא ידחקו את הקץ פֿאַר דער צייט.

כב

ועבור גודל הסכנה שבו, לכן מצינו במדרש, דגם במצרים כשבאו לגואלם ואמר להם במצרים בחודש הזה אתם נגאלין, שאלו ישראל על זה כי הלא עדיין לא שְׁלָמוּ ת' שנה שאמרת לנו להשתעבד. רק שהשיב להם הקב"ה דהואיל והוא חָפֵץ בגאולתכם אינו מביט בחשבונותם

איבערדעם זעט מען דאָך [אז] אין מְצָרִים אפילו, שטייט, דער מדרש זאָגט^{כד} [אויפן פסוק] קול דודי הנה זה בא מְדַלֵּג על הַהָרִים [שיר השירים ב, ח], [אז] ווען מ'איז געקומען אידן אויסלייזן [פון מצרים], האָבן אידן געפרעגט ווי קאָן מען אונז אויסלייזן, [והלא] ת' שנה אמרת להשתעבד, ולא שְׁלָמוּ עדיין.
הָאֵט הקדוש ברוך הוא געזאָגט, אני חָפֵץ בגאולתכם, אֵינִי מְבִיט בחשבונותיכם.

^{כד} בגמרא סוטה (יב): תנא, עמרם גדול הדור היה [פירש"י: והיו הכל נשמעין לדבריו], כיון שגזר פרעה הרשע פֿל הָבֵן הַיְלֹוד הַיֶּאֱרָה תְּשַׁלִּיכֶהוּ (שמות א, כב), אמר לשורא אנו עמלין, עמד וגירש את אשתו, עמדו כולן וגירשו את נשותיהן. אמרה לו בתו, אבא קשה גזירתך יותר משל פרעה, שפרעה לא גזר אלא על הזכרים ואתה גזרת על הזכרים ועל הנקיבות [שלא וילידו לא זכר ולא נקיבה], פרעה לא גזר אלא בעולם הזה [שנולדים ומתים, וחוזרים וחיים הן לעולם הבא], ואתה [גזרת] בעולם הזה ולעולם הבא [שכיון שאינם נולדים, אינן באין לעולם הבא], פרעה הרשע ספק מתקיימת גזירתו ספק אינה מתקיימת, אתה צדיק בודאי שגזירתך מתקיימת, שנאמר (איוב כב, כח) [וְתִגְזֹר אִמְרֵי וְיָקָם לָךְ. עַמִּד וְהַחֲזִיר אֶת אֲשֶׁתוֹ, עַמִּדוּ כֹלָן וְהַחֲזִירוּ אֶת נִשְׁתֵּיהֶן].

^{כה} וכמבואר שם בגמרא שעמדו גם כולן וגירשו את נשותיהן.

^{כו} בפסיקתא רבתי (פרשה טו): קול דודי הנה זה בא מְדַלֵּג על הַהָרִים מְקַפֵּץ על הַתְּקִיעוֹת [שיר השירים שם, ח] וכו', רבי יהודה אומר קול דודי הנה זה בא, זה משה, בשעה שבא ואמר לישראל בַּחוּדֶשׁ הַזֶּה נִגָּאֲלִים אַתֶּם, אמרו, משה רבינו היאך אנו נִגָּאֲלִין, לא כך אמר הקב"ה לאברהם אבינו (לך טו, יג) [וְעָבְדוּ וְעָנוּ אִתָּם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה, וְהָלֹא אֵין בִּידֵינוּ אֵלָּא מֵאֲתִים וְעֶשֶׂר. וְאָמַר לָהֶם, הוֹאִיל וְהוּא חָפֵץ בְּגִאּוּלְתְּכֶם אֵינוֹ מְבִיט בַּחֲשָׁבוֹנוֹתֵיכֶם, אֵלָּא מְדַלֵּג עַל הַהָרִים, מְדַלֵּג עַל הַקְצִים וּמְקַפֵּץ עַל הַחֲשָׁבוֹנוֹת וְהַעֲבִירוֹרִים, בַּחוּדֶשׁ הַזֶּה אַתֶּם נִגָּאֲלִים].

ובשמות רבה (טו, א): וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה הַחֲדָשׁ הַזֶּה לָכֵם רֹאשׁ חֲדָשִׁים (בא יב, כ). הדא הוא דכתיב (שיר השירים ב, ח-י) קול דודי הנה זה בא וכו'. עֲנֵה דודי וְאָמַר לִי מַה אֶת עוֹשֶׂה כֵּאֵן בְּמִקּוֹם טְמָאִים וכו', קומי לך רְעִיטִי יְפִתִּי וְלִכִּי לָךְ. אמרו לפניו, רבון העולמים, ת' שנה אמרת לנו להשתעבד ועדיין לא שלמו, אמר ליה כבר שלמו, שנאמר (שם, יא) כִּי הִנֵּה הִסְתּוֹ עָבָר. מִדֵּי גִילּוֹ הַצְדִּיקִים אֶת רֵאשִׁיָּהֶם שְׁהִיָּה מְכוּסָה, שנאמר (שם, יב) הַנְּעָנִים נִרְאוּ בְּאָרֶץ, אלו הן שבטו של לוי, שהיו צדיקים כולן. וְעַיִן בֵּית עֹד בְּשִׁיר הַיְיָרִים רבה המוכא להלן בסמוך בהערה כז].

[דכשהקב"ה רוצה להביא הגאולה] קוקט ער נישט אויפן חֶשְׁבֹן, גייט ער פריערער, פֿאַר די צייט. אַזוי שטייט [במדרש].

כג

וכן מבואר במדרש גם לענין נאולה העתידה, שישאלו ישראל הלא עדיין לא נשתעבדו לכל הע' אומות, וישיב להם הקב"ה תשובה כי כבר נחשב לפניו שכבר השלימו כל השעבוד

און דאָס [לענין גאולה העתידה] שטייט אויכעט ווידער, אין מדרש שיר השירים^כ, אַז לעתיד ווען ס'וועט זיין די גאולה, וועלן אידן אויכעט פרעגן, מ'האַט דאָך געזאָגט [אז] מ'ברויך מִשְׁתַּעֲבָד זיין פון אַלע אומות און מ'איז נאָכנישט נשתעבד געווען [בכולם].

וועט דער בוראָ קל עוֹלָמִים ענטפערן, מ'איז שוין געוועזן איינער דאָ [און איינער דאָרט, ודומה שגלו שם כולם, ולכן כבר נחשב כאילו נשתעבדו בכל הע' אומות]^{כח}. און זוכט מען אַ תירוץ. [אבל לא השיב בסתם הואיל שאני חפץ בגאולתכם איני מביט על זה].

כד

ושינוי התירוץ שהשיב הקב"ה בנאולת מצרים הואיל שהוא חפץ בגאולה אינו מביט בהחשבונו, משא"כ לעתיד ישיב להם תשובה נכונה על שאלתם. זהו משום דבמצרים היה עוד עצה להשלים השעבוד בשאר גליות, משא"כ בנאולה האחרונה שאי אפשר להיות אחריה עוד שעבוד

[דהנה] לַעֲתִיד מוז דאָך עס זיין טאַקע [גמר השעבוד בכל ע' אומות, ולא יהיה עוד גלות אחריה. ולכן שם משיב הקב"ה תירוצים איך שנחשב עליהם שכבר נשתעבו בכל האומות]. נאָר דעמאָלטס אין מַצְרַיִם [היה שייך להשלים עוד קישוי השעבוד בשאר גליות, און אַז] ווייל ס'איז געווען פֿאַר דער צייט, איז געוועזן נאָך [גליות], איז נאָך געווען דערנאָך

^{כב} בשיר השירים רבה (ב, פסוק ח): קול דודי הנה זה בא, רבי יהודה, ורבי נחמיה, ורבנן. רבי יהודה אומר קול דודי הנה זה בא, זה משה. בשעה שבא ואמר לישראל בחדש זה אתם נגאלין, אמרו לו משה רבינו היאך אנו נגאלין, והלא אמר הקב"ה לאברהם וצדקו וצניו אתם ארבע מאות שנה, ועדיין אין בידנו אלא מאתים ועשר שנה. אמר להם הואיל והוא חפץ בגאולתכם אינו מביט בחשבונותיכם, אלא מדלג על ההרים [מקפץ על הגבעות], אין הרים וגבעות האמורין כאן אלא קצים ועיבורין, מדלג על החשבונוות ועל הקצים ועיבורין, ובחדש הזה אתם נגאלין, שנאמר החדש הזה לכם ראש חדשים. ○ רבי נחמיה אמר, קול דודי הנה זה בא, זה משה. בשעה שאמר לישראל בחדש הזה אתם נגאלין, אמרו לו משה רבינו היאך אנו נגאלין והלא אין בידנו מעשים טובים, אמר להם הואיל וחפץ בגאולתכם אינו מביט במעשיכם הרעים, ובמי הוא מביט, בצדיקים שבכם ובמעשיהם כגון עמרם ובית דינו. מדלג על ההרים מקפץ על הגבעות, אין הרים אלא בתי דינים, היך מה דאת אמר (שופטים יא, לו) וְאֶלְכָּה וְיִרְדְּתִי עַל הָהָרִים, ובחדש הזה אתם נגאלין שנאמר החדש הזה לכם ראש חדשים. ○ רבנן אמרי, קול דודי הנה זה בא, זה משה. בשעה שבא ואמר לישראל בחדש הזה אתם נגאלים, אמרו לו משה רבינו היאך אנו נגאלין, וכל מצרים מטונפת מעבודת כוכבים שלנו, אמר להם הואיל והוא חפץ בגאולתכם, אינו מביט בעבודת כוכבים שלכם, אלא מדלג על ההרים, ואין הרים אלא עבודת כוכבים, היך מה דאת אמר (הושע ג) עַל רֵאשֵׁי הָהָרִים יִזְבְּחוּ וְעַל הַגְּבָעוֹת יִקְטְרוּ, ובחדש הזה אתם נגאלים, שנאמר החדש הזה לכם ○ ר' יודן ור' חוניא, ר' יודן בשם ר' אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי, ר' חוניא בשם ר' אליעזר בן יעקב אומר, קול דודי הנה זה בא, זה מלך המשיח. בשעה שהוא אומר לישראל בחדש הזה אתם נגאלין, אומרים לו היאך אנו נגאלין, והלא כבר נשבע הקב"ה שהוא משעבדינו בע' אומות. והוא משיב שתי תשובות, ואומר להם אחד מכם גולה לברכיה ואחד מכם גולה לסמטריה, דומה כמו שגליתם כולכם. ולא עוד אלא שהמלכות הזאת מכתבת טירוניא מכל העולם מכל אומה ואומה, כותי אחד או ברברי אחד או ומשעבד בכס, כגון ששעבדתם בהם כל אומות, וכאילו נשתעבדתם בשבעים אומות. ובחדש הזה אתם נגאלין, הדא הוא דנתיב החדש הזה לכם ראש חדשים.

^{כח} ועיין ביואל משה (א, ט) שהביא רבינו דברי המדרש שיר השירים דלעיל, ועל זה כתב: הרי שאף אחר ביאת המשיח, עדיין יהיו יראים ישראל המאמינים בשבועתו של הקב"ה להיות גולה בכל שבעים אומות, שאי אפשר שתהיה גאולה לטובה טרם שנתקיימה השבועה בדבר הגלות. ואף שחכמינו ז"ל (במדרש שם) גילו לנו התשובה על זה, מכל מקום לא סגי עד שיאמר להם הקב"ה שכן הוא, שהגיע קץ הגאולה האמיתית. ומעצמנו לא נוכל לידע אם נתקיימה גזירת הגלות באופן הנ"ל שחושב שם במדרש, וזולת הקב"ה שהוא היודע יָעַד וסוקר הכל בסקירה אחת. [ועיין עוד מה שכתב רבינו בענין זה ביואל משה (ב, קט-קצ)].

[עוד] גלות'ער, אָבער לעתיד קען שוין נישט זיין [עוד גלות אחריה, שהרי] 'די' גאולה דאָס איז דאָך שוין דאָס לעצטע [גאולה].

כה

ועכ"פּ רואין ששאלו ישראל במצרים, וכן ישאלו לעתיד, דשמא עדיין לא הגיע הזמן. והביאור בזה, מנודל יראתם שלא יכשלו בגאולה שלפני זמנו, שהוא סכנה גדולה

אָבער קודם זעט מען [אזויפיל, אז] אידן פרעגן, [זיין] האָבן געפרעגט קשיות.

[והוא] לכאורה [דבר הצריך ביאור, כי] אַז מ'גייט אויסלייזן, פרעגט מען אַ קשײַא [אז] ס'איז נאָכנישט די צייט? [והלא] אַרְבֵּה מ'דאַרף זיך מְחִיָּה זיין [בבשורה כזו, שהרי] מ'איז דאָך מְתַפַּלל [כסדר] אויף דעם, מְמַהֵר צו זיין די יְשׁוּעָה. און פֿלוצים אַז דער בּוֹרָא פֿל עוֹלָמִים איז מְמַהֵר, פרעגט מען גאָר קשײַות? מ'איז נישט צופרידן?

כו

נאָר [דאָס איז] אַלץ בלויז ווייל מ'האָט מוֹרָא [שמא עדיין אין זא גאולה האמיתית, דאז יש בזה סכנה גדולה ליקח הגאולה קודם זמנו].

[ווי] זיי האָבן שוין געזען [מה שאירע] מיט די בְּנֵי אֶפְרַיִם^{כט}, ווי ס'שטייט איבעראַל [דער לשון] שעברו על הקץ, [וגודל עונשם] ווייל זענען געגאַנגען 'פאַר' דער צייט. [וואָס] ס'איז די גרעסטע סִכְנָה. [ועל כן נתייראו ישראל, ושאלו הלא עדיין לא נשלם הזמן].

כו

ועיקר התירוץ על זה הוא, דכשהוא רצון הקב"ה לגאולם, יכול להיות הגאולה בכל עת

[ועל זה השיב להם הקב"ה]: נאָר אָבער אַ חילוק איז, דער בּוֹרָא פֿל עוֹלָמִים איז אַ פֿל יָכוֹל [והוא יכול להביא הישועה גם לפני הזמן, בעת שיעלה רצון מלפניו ית"ש]. איבערדעם [נגאלו ממצרים, כאַטש] אין מִצְרַיִם איז [באמת] נאָך געווען פאַר די צייט.

כח

ובאמת במצרים היו עוד תירוץ בזה, לחשוב ה' שנה משנולד יצחק. אבל זה תלוי באם זכו, דאם אינם זוכין צריכין עוד להשלים השעבוד בשאר גלויות. לפי שקשה מאוד ענין הקדמת הגאולה לפני הזמן, ויש קמרוג על זה. ומכל מקום כיון שהיתה ע"י הקב"ה שדילג על הקץ ורצה בכך, כדי שלא ישתקעו בשער הז', על כן שפיר נגאלו ויצאו ממצרים [ובאמת] ס'איז געווען אַ מְצִיאוֹת מ'זאָל רעכענען מִשְׁנולד יצחק אויך^{לא} [ולא מזמן]

^{כט} וכמבואר בעין זה בתוספות סוטה (יג.) לענין מה שהלכו זקני ישראל לשאול מסרח בת אשר, וז"ל: שסוד הגאולה נמסר לסרח, כדאיתא בפרקי רבי אליעזר (פרק מה), וכיון שבא משה, הלכו זקני ישראל אצלה, לפי שכבר נכשלו על ידי בני אפרים שיצאו שלשים שנה לפני הקץ, ונמלכו עתה בה.

^ל בשיר השירים רבה (ב, פסוק ז): רבי אוניא אמר ד' שבועות השביעין, כנגד ד' דורות שדחקו על הקץ ונכשלו ואלו הן זכור, אחד בימי עמרם, ואחד בדורו של שמד, ואחד בימי בן כוזבא, ואחד בימי שותלת בן אפרים, שנאמר (תהלים עח, ט) בְּנֵי אֶפְרַיִם נוֹשְׁקֵי רוּמֵי קֶשֶׁת. והן היו מחשבין בשעה שנתגזרה גזרה, כשדיבר הקב"ה עם אברהם אבינו בין הבתרים, ומשנולד יצחק התחיל. מה עשו, נתקבצו ויצאו למלחמה, ונפלו מהן חללים הרבה. מפני מה, שלא האמינו בה' וְלֹא בָטְחוּ בִישׁוּעָתוֹ (שם, כב), על שעברו על הקץ, ועברו על השבועה.

ובמכילתא בשלח (שירה, פרשה ט) וילקוט שמעוני (רמז רנא): חיל אַחַז יִשְׂבִּי פִלְשֶׁת (בשלח טו, יד). כיון ששמעו האומות ויושבי פלשת שישאל נכנסין לארץ, אמרו עכשיו הן באין לעורר עברתם של בני אפרים, שנאמר (דברי הימים א' ז, כ) בְּנֵי אֶפְרַיִם שׁוֹתֵלֶת וּבָרָד בְּנוֹ וגו', ואומר בְּנֵי אֶפְרַיִם נוֹשְׁקֵי רוּמֵי קֶשֶׁת, מפני מה, על לא שִׁמְרוּ בְּרִית אֱלֹקִים וּבְתוֹרָתוֹ מֵאֲנִי לָלֶכֶת (תהלים שם, י), ועל שעברו על הקץ ועל השבועה.

^{לא} כמובא ברש"י לך (טו, יג): כי גר הָיָה יִצְחָק [בְּאֶרֶץ] לֹא לָהֶם וגו' ארבע מאות שנה]. משנולד יצחק עד שיצאו ישראל ממצרים ת' שנה. כיצד, יצחק בן ס' שנה כשנולד יעקב, ויעקב כשירד למצרים אמר יָמֵי שְׁנֵי מִגּוּרֵי שְׁלֹשִׁים וּמֵאֵת שָׁנָה (ויגש מז, ט), הרי ק"צ. ובמצרים היו ר"י כמנין ירדו, הרי ארבע מאות שנה זכור. וברש"י בא (יב, מ): שְׁלֹשִׁים שָׁנָה אַרְבַּע מאות שנה. בין הקצת משנולד יצחק עד עכשיו היו ארבע מאות

ירידתם למצרים, דלפי זה שפיר כבר נשלמו הת' שנה בעת יציאת מצרים. אמנם יש עוד דרך בזה, דלעולם חושבין מעת ירידתם למצרים, אלא שיושלם שאר החשבון בתוך שעיבוד שאר הגליות, וכבר כתבו דהא דנוקטין בדרך זה) ס'איז אויך תלוי געווען ווייל מ'האָט געזינדיגט^{לב} (וכשלא זכו נקטו כתיורן זה השני, שיושלם השעבוד בשאר גליות, דלפי זה נמצא) איז נישט נשָלם געוואָרן דער זמן (במצרים להחליט החשבון משנולד יצחק, והוצרכו עוד לשעבוד שאר גליות. ולכן נתייראו ישראל ושאלו שמא לא זכו ועדיין לא נשלם הזמן)^{לג}.

און די אַלע גליות'ער שפעטער (וואָס) זענען מְשָלִים, איז טאַקע אויך גרויסע צרות [אף שיצאו ממצרים ברשות מהקב"ה, כיון שסוף סוף עדיין לא נשלם זמן]. נאָר מ'האָט 'געמוזט' גיין פאַר די צייט, ווייל מ'העט גיווען פאַרפאלן געוואָרן (בשער הנ', אם היו נשארים במצרים, ווען) מ'איז געווען (שוין) אין די מ"ט שְעָרֵי טוֹמָאָה, [ווי] ס'איז דאָך ידוע^{לד}.

כט

אבל על כל פנים רק הקב"ה בעצמו יכול להביא
הנאולה לפני זמנו, ולא נמסר זה לאחר

אָבער יהיה איך שיהיה, (בכל אופן) קען עס נאָר טון דער בורא פֿל עולָמים,, (וואָס) ער איז אַ כל יכול. אָבער אַן אַנדערער טאָר דאָס נישט טון, נאָר הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא. [וזוהו שהשיבו להם הוואיל 'והוא חפץ בגאולתכם' אינו מביט בחשבונותיכם, דהיינו] ווייל הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא חָפֵץ לָהּ.

שנה, משהיה לו זרע לאברהם נתקיים כי גר יהיה יִצְחָק. ושליש שנה היו משגזרה גזירת בין הבתרים עד שנולד יצחק. ואי אפשר לומר בארץ מצרים לבדה, שהרי קהת מן הבאים עם יעקב היה, צא וחשוב כל שנותיו, וכל שנות עמרם בנו, ושמונים של משה, לא תמצאם כל כך. ועל כרחק הרבה שנים היו לקהת עד שלא ירד למצרים, והרבה משנות עמרם נבלעים בשנות קהת, והרבה משמונים של משה נבלעים בשנות עמרם, הרי שלא תמצא ד' מאות לבית מצרים, והזקקת לומר על כרחק שאף שאר הישיבות נקראו גֵרֹת, אפילו בחברון, כענין שנאמר (וישלח לה, כז) אֲשֶׁר גָּר שָׁם אֲבִיהֶם יִצְחָק, ואומר (בפרשתן ו, ד) אֵת אֶרֶץ מִגְרֵיהֶם אֲשֶׁר גָּרוּ בָהּ, לפיכך אתה צריך לומר כי גר יהיה יִצְחָק, משהיה לו זרע. וכשתמנה ארבע מאות שנה משנולד יצחק תמצא מביאתן למצרים עד יציאתן ר"י שנה.

^{לב} כמבואר כן בדברי חיים פרשת בא (ד"ה בפסוק ומושב בני ישראל), ובדרושים לפסח (בדרוש הראשון).

וז"ל רבינו בזה בדברי יואל ריש פנחס מכת"ק: ונודע כי בכל פלוגתא הוא תלוי במדה השולטת, וכבר פירש בזה הגה"ק מבאטשושט בעל דת קדושים זלה"ה דברי הכתוב (תהלים קמ, ה) שְׁמִרְנִי ה' מִיְּדֵי רָשָׁע, שאם ח"ו הס"מ שולט, יוכל המקטרג לטעון קים לי כדעת המחמירין, וכיון שהיא מוחזקת, אבל אם חוט של חסד גובר בעולם, יוכל הסניגור לטעון קים לי כדעת המקילין. וידוע מה שכתב האר"י ז"ל (מובא בשמו במקדש מלך על הוזהר ח"א דף יז: וכו') בפרס רמונים להרמ"ק פ"ב, ט) שלעתיד יהיה הלכה כבית שמאי, שאז לא יהיה פחד ממדת הדין שהוא המדה של בית שמאי המחמירין. וזכינו זה כתב הדברי חיים (שם) בגזירת שיעבוד מצרים על ד' מאות שנה, דיש דיעות בדברי חזו"ל שהתחיל הזמן משנולד יצחק, ונשלם הזמן במצרים, אבל יש דיעות בדברי חזו"ל שיצאו קודם זמנם, אלא שהד' מלכיות אח"כ בגלות האחרות משלימין הזמן. ואילו לא היינו חוטאין היה סומכין על אותן הדיעות שהתחיל הזמן משנולד יצחק, ולא היה צורך עוד לשום גלות, אבל כיון שמחמת החטאים היה קטרוג מדת הדין, נתעוררה השיטה שצריך עוד לגלות, להשלים הזמן.

^{לג} וכמבואר בשיר השירים רבה דלעיל (בהערה כז), ששאלו עוד והלא אין בידינו מעשים טובים, וכן שאלו דהלא כל מצרים מלא מעבודה זרה שלהם.

^{לד} כמובא בסידור האר"י קול יעקב לרבי יעקב קאפל (בהגדה של פסח, פיסקא מצה זו) בביאור הפסוק וְלֹא יָכִלוּ לְהִמָּחֶמֶה, וכמו שהזכיר רבינו ענין זה בכ"מ. – וכן מובא באור החיים הק' (שמות ג, ח).

^{לה} וכמבואר כן גם בלשון הפסוק שבשבעות הללו, הִשְׁבַּעְתִּי אֶתְכֶם וגו' אִם תַּעֲרִיזוּ וגו' עַד שֶׁתִּחַפְּצוּ, ומפרש בשיר השירים רבה (שם): מהו עד שֶׁתִּחַפְּצוּ [עד שתחפצן מלכות של מלך, לשכתחפצן מדת הדין, מאלהי אני הוא מביאה בקולי קולות ולא אתעכב, לכן נאמר עד שֶׁתִּחַפְּצוּ].

ל

הקדמה ל'שוב קושיא ג' - בענין קריעת ים סוף

ועל דרך זה יובן גם טענת המוקטן בשעת קריעת ים סוף. ונקדים לבאר הפסוק וַיִּשָּׁב הָיָם 'לְאִיתָנוּ', שדרשו בו לתנאו הראשון שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית

די זעלבע [טענה] איז געווען ביים ים.

[דהנה] ס'איז דאך ידוע, ס'שטייט^ל [בדרשת הפסוק] וַיִּשָּׁב הָיָם לְפָנוֹת בִּקְרָא 'לְאִיתָנוּ' [בשלח יד, כז], לְתַנּוֹא הָרָאשׁוֹן^ל. [וואָס] מ'האָט זיך אויסגענומען אַ תַּנְאִי [מששת ימי בראשית] שְׂיִקְרַע [היָם] לְפָנֵי יִשְׂרָאֵל.

לא

קושיא א - בענין קריעת ים סוף

ולכאורה לפי זה שתנאי התנה הקב"ה עם הים שיקרע לפני ישראל, אם כן האיד טען הים מתחילה שלא להקרע

[והנה] לכאורה אַז מ'האָט זיך אויסגענומען אַ תַּנְאִי פֿון תַּחֲלַת הַבְּרִיאָה, וואָס אַ טענה [היה לו הָיָם, ווי] ס'שטייט^ל דער ים הָאָט נישט געוואלט גיין - רעכנט דאך אויס דער מדרש^ל - ווען מ'שה רבינו איז געקומען [לקרוע הים], און נאך אלעמען שוין האָט ער נאך ווייטער נישט געוואלט פאלגן, ביז הקדוש ברוך הוא נתן יד ימינו על משה, [און] ווען ער האָט געזען דעם באשעפער, הערשט דעמאלטס איז ער אנטלאפן, מה רָאָה וַיֵּנָס, מ'לפני ה' צָבָאוֹת אֱלֹקֵי יַעֲקֹב סָלָה^ל, ער האָט גע'טענה'ט ער האָט נישט געוואלט [ווייל] אָנִי קָשִׁישׁ מִמֶּךָ^ט, די אַלע טענות, ס'איז דאך ידוע. לְכַאוּרָה וואָס פֿאַר אַ טענה האָט ער געהאָט [שלא להקרע], אַז מ'האָט זיך אויסגענומען מיט אים אַ תַּנְאִי [להקרע לפני בני ישראל].

^ל בשמות רבה (כא, ו): וְאֵתָה הָרָם אֶת מֶטֶף (בשלח יד, טז), אמר משה לפני הקב"ה, אתה אומר לי שאקרע את הים ואעשה את הים יבשה וכו', והרי נשבעת שאין אתה קורעו לעולם וכו'. אמר לו הקב"ה לא קראת מתחלת התורה, מה כתיב, וַיֹּאמֶר אֱלֹקִים קְרוּ הַיָּם הַיָּם (בראשית א, ט), אני הוא שהתניתי עמו, כך התניתי מתחלה שאני קורעו, שנאמר (בשלח יד, כז) וַיִּשָּׁב הָיָם לְפָנוֹת בִּקְרָא 'לְאִיתָנוּ', לתנאו שהתניתי עמו מתחלה. מיד שמע משה להקב"ה והלך לקרוע הים. וכו' שהלך לקרוע את הים, לא קבל עליו להקרע. אמר לו הים, מפניך אני נקרע, אני גדול ממך, שאני נבראתי בשלישי ואת נבראת בששי. כיון ששמע משה כך הלך ואמר להקב"ה אין הים רוצה להקרע, מה עשה הקב"ה נתן ימינו על ימינו של משה וכו', מיד ראה להקב"ה וברח, שנאמר (תהלים קיד, ג) הָיָם רָאָה וַיֵּנָס, מה ראה, אלא שראה להקב"ה שנתן יד ימינו על משה ולא יכול לעכב אלא ברח. מיד אמר לו משה מפני מה אתה בורח, אמר לו הים מ'לפני אֱלֹקֵי יַעֲקֹב (שם, ז), מפני יראתו של הקב"ה וכו'.

ובבראשית רבה (ה, ה): אמר ר' יוחנן, תנאין התנה הקב"ה עם הים, שיהא נקרע לפני ישראל, הדא הוא דכתיב וַיִּשָּׁב הָיָם 'לְאִיתָנוּ', לתנאו שהתנה עמו. אמר רבי ירמיה בן אלעזר, לא עם הים בלבד התנה הקב"ה, אלא עם כל מה שנברא בששת ימי בראשית, הדא הוא דכתיב (ישעי' מה, יב) אָנִי יְדִי נָטוּ שָׁמַיִם וְכָל צָבָאִם צִוִּיתִי, מִיְדֵי נְטוּ שָׁמַיִם וְכָל צָבָאִם צִוִּיתִי, צִוִּיתִי אֶת הָיָם שִׁיהִי נִקְרַע לִפְנֵי יִשְׂרָאֵל, צִוִּיתִי אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ שִׁישְׁתְּקוּ לִפְנֵי מִשְׁהָ, שנאמר (האזינו לב, א) הָאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם וגו', צִוִּיתִי אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ שִׁישְׁתְּקוּ לִפְנֵי יְהוֹשֻׁעַ, שנאמר (יהושע י, יב) שָׁמַיִם בִּגְבֻעוֹן דּוֹם. צִוִּיתִי אֶת הַעוֹרִיִּים שִׁיכַלְכוּ אֶת אֱלֹהֵיהֶם, שנאמר (מלכים א' יז, ו) וַהֲעֹרִיִּים מִבָּאִים לוֹ וגו'. צִוִּיתִי אֶת הָאוֹר שֶׁלֹּא תוֹק לְחַנְיָה מִיִּשְׂרָאֵל ועוריה, צִוִּיתִי אֶת הָאֲרִיֹּת שֶׁלֹּא יִזְקוּ אֶת דְּנִיָּאל, צִוִּיתִי אֶת הַשָּׁמַיִם שִׁפְתָּחוּ לְקוֹל יְחִזְקִאל, שנאמר (יחזקאל א, א) נִפְתָּחוּ הַשָּׁמַיִם וגו', צִוִּיתִי אֶת הַדָּג שִׁיקִיא אֶת יוֹנָה, שנאמר (יונה ב, יא) וַיֹּאמֶר ה' לְדָג וַיִּקָּא אֶת יוֹנָה.

ובוהר הק' (ח"ב דף מה:): רבי יצחק אָמַר, בְּשַׁעֲתָא דְקָרִיבֵי יִשְׂרָאֵל לְיָמָא, קָרָא קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא לְמַמְנָא בְּרַבְרָא דְעַל יָמָא, אָמַר לִיה בְּשַׁעֲתָא דְעִבְדִּית אָנָּא עֲלֵמָא, מְנִיתִי לָךְ עַל יָמָא, וְתַנְאִי אֵית לִי עַל יָמָא דִּי יִבְזַע מִיְמֵי מִקְמִי בְּנִי. הַשְׁמָא מִטָּא עֲדָנָא דְיַעֲבֹרֵן בְּנִי בְּגוּ יָמָא. לְכַתּוּ מַה כְּתִיב, וַיִּשָּׁב הָיָם לְפָנוֹת בִּקְרָא לְאִיתָנוּ, מֵאִי לְאִיתָנוּ, לְתַנּוֹא דְהָיָה לִיה בְּקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא כִּד בְּרָא עֲלֵמָא. [וכן הוא עוד בוהר הק' (שם דף קע: ודף קצח:)].

^ל כן הוא הלשון המובא בזה בכמה ספרים בשם המדרש. ונהלן מבאר רבינו גם דיוק לשון 'הראשון'.

^ל הוא על המשך לשון הפסוק שלאחר הים רָאָה וַיֵּנָס, מ'לפני אָדוֹן חוֹלִי אֶרֶץ מ'לפני אֱלֹקֵי יַעֲקֹב וגו'.

^ט כן הוא לשון הישמש משה (פרשת וישלח) ופרשת בשלח) בדברי מדרש הנזכר.

לב

קושיא ב - בענין קריעת ים סוף

גם צריך ביאור למה נאמרה הך לשון 'לְאִיתָנוּ' שדרשו בו 'לתנאו הראשון', בהפסוק 'וַיָּשָׁב הָיָם' לַפְנוֹת בְּקָר, דמיירי כשחזר היה למהלכו הרגיל. והלא על זה היה התנאי, אלא על מה שנתקבע הים מקודם לזה

[ויעור קשה] סשטייט 'וַיָּשָׁב הָיָם' לַפְנוֹת בְּקָר לְאִיתָנוּ, [דמיירי שם כשחזר למהלכו הרגיל, וממילא לפי זה] די קְשִׁיָּא איז נאָך מֵעַר, די 'בְּקִיעָה' איז דאָך געוועזן וועגן תְּנֵא, [און] דעם וואָס ער איז 'צוריק געקומען' דעם איז ער דאָך שוין צוריק געקומען צום מַהֲלָךְ [הרגיל, וואָס] אויף דעם האָט נישט געדאַרפט זיין קיין תְּנֵא ער זאָל צוריקקומען, דער תְּנֵא איז דאָך געוועזן ער זאָל יִבְקַע [זיין. ואם כן קשה] וואָס דען שטייט - דער לְאִיתָנוּ לְתֵנָא הָרָאשׁוֹן העט גיווען געדאַרפט שטיין ביי די בְּקִיעָה, וַיִּבְקַעוּ הַמַּיִם, - שטייט [עס] ביי וַיָּשָׁב הָיָם, 'דאָרט' שטייט דער לְאִיתָנוּ לְתֵנָא הָרָאשׁוֹן. [ולכאורה] ס'איז דאָך נישט דאָרט דאָס פּלאַץ דערפון.

לג

ישוב קושיא א - בענין קריעת ים סוף

אמנם ביאור הענין, דאָף שהיה תנאי שיקרע הים, אבל רק כשיגיע הזמן לזה. ומענת הים מתחילה היתה, שעדיין לא הגיע זמן, כי עדיין לא שלמו ת' שנה מעת ירדתם למצרים. ורק כשראה שנתן הקב"ה יד ימינו על משה, אז ראה שרצון הקב"ה הוא בכך, ושכבר הגיע זמן התנאי

נאָר קען זיין דאָס איז דער פֿשֿט.

לְעוֹלָם דאָס איז דאָך געווען די טַעֲנָה פונעם ים, די טַעֲנָה איז געווען ווייל ס'איז נאָכנישט די צייט, אַזוי ווי ס'שטייט שוין אין די מפרשים, [ווייל] ס'איז נאָך געווען פאַר די ת' שנה [משעה שירדו ישראל למצרים. ולזה טען הים] ס'איז טאַקע אַ תְּנֵא, אָבער [נאָר] ווען די צייט איז, [און] ער האָט גע'טַעֲנָה'ט אַז ס'איז נאָכנישט די צייט. [ההמשך בישוב קושיא זו, להלכן באות לו]

לד

- איך וויל נישט אַזויפיל מאָרן זיין, [וואָס] איך האָב שוין געזאָגט מיט דעם אַסאָך ענינים.

[און] איך האָב מיט דעם פאַרענטפערט 'דעם' מדרש אויכעט^ב [הַיָּם רָאָה וַיֵּנָס], מה רָאָה, ישראל באים ורכוש מצרים בידם. און [מה רָאָה], ברייתא דרבי ישמעאל^ב.

[וביאתי דהנה כתיב] [לך טו, יד] 'וְאַחֲרֵי כֵן יֵצְאוּ בְּרֶכֶשׁ גָּדוֹל, זעט דאָך אויס אַז פון דעם האָט ער געוואוסט [אַז] ס'איז שוין די צייט, [ווייל] ער האָט געזען [שישראל באים ברכוש מצרים, און] 'וְאַחֲרֵי כֵן' שטייט דאָך [איז] הערשט יֵצְאוּ בְּרֶכֶשׁ גָּדוֹל, נישט פריערער, פון דעם האָט ער פאַרשטאַנען אַז ס'איז שוין די צייט [ליציאת מצרים. וממילא מובן שפיר גם הברייתא שאמר מה ראה, ישראל באים ורכוש מצרים בידם].

לה

איי איז דאָך אָבער די קְשִׁיָּא, אפשר [איז] אַין מוקדם ומאוחר בתורה, [און] דער וְאַחֲרֵי כֵן איז נישט טייטש נאָך די אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה [לך שם יג], [נאָר עס] מעג זיין פריערער.

[אמנם] די גמרא^{מא} זאגט דאך אָבער [אז] בַּחַד עֲנִינָא קען איך נישט זאָגן אין מוקדם ומאוחר בתורה. דאס כן פֿלל ופֿרט ופֿרט וכלל, פון וואָנעט ווייס איך [לדון כן, והלא] אפשר איז פארקערט, ס'איז נישט קיין פֿלל ופֿרט, נאָר א פֿרט וכלל. איבערדעם זאָגט ער ברייתא דרבי ישמעאל ראה, האָט ער דאָך געזען [בברייתא דרבי ישמעאל (בריש תורת כהנים) שנפרט בין הי"ג מדות שהתורה נדרשת בהן, המדה דכלל ופֿרט, ודפרט כלל, ומזה נלמד כי] בַּחַד עֲנִינָא איז יֵשׁ מוקדם ומאוחר, ממילא איז דאָך בְּהֶכְרַח [אז] 'וְאַחֲרֵי כֵן' יֵצְאוּ בְּרִכְשׁ גְּדוֹל [קאי על סוף הת' שנה הנאמר שם בפסוק בחד עניניא וממילא] איז אַ רֶאִיָּה פֿון רִכְשׁ גְּדוֹל אַז ס'איז די צייט [שוין] ליציאת מצרים, כי החשבון מתחיל משנולד יצחק ולא משירדו למצרים, ושהגיע זמן התנאי עם הים להקרע לפני ישראל]. -

לו

יהיה איך שיהיה, על כל פנים דאָס איז געוועזן די גאַנצע טענה פונעם ים, אַז ס'איז נאָכנישט די צייט.

[און] דער עיקר [מה שנקרע הים] איז טאַקע [ווייל ס'איז] נְתַבֵּר געוואָרן ער האָט געזען אַז דער בּוֹרָא פֿל עוֹלָמִים האָט אַזוי געהייסן. ער האָט נאָך אַלץ נישט געוואָלט [וכשבא משה], נאָר ער האָט געזען [ונאָכדעם כשנתן הקב"ה יד ימינו על משה, אז] ס'איז פֿון הַשֵּׁם יתְבַרַךְ, [ומזה] איז אים נְתַבֵּר געוואָרן אַז ס'איז די צייט.

לו

ישוב קושיא ב - בענין קריעת ים סוף

והנה איתא במדרש בפסוק ומצרים נסים לקראתו, שכל מקום שהיו מצרים נסים, היה הים רץ כנגד כל מצרי ומצרי, כדי להטביעו בים. וזה היה בעת ששב הים למהלכו הרגיל

מיט דעם קאָן מען פֿאַרשטיין [גם למה נאמר 'לֵאֲיָתָנוּ', בשעת חזרת הים למהלכו הרגיל]. [דהנה] ס'שטייט דאָך אין מדרש^{מב} [על הפסוק] וּמִצְרַיִם נָסִים לִקְרֹאתוֹ (בשלח יד, כז), [דלכאורה] וואָס הייסט [נסים 'לקראתו'], ער העט דאָך געדארפט צו זאָגן [רק] וּמִצְרַיִם נָסִים, [און] אַז מ'אַנטלויפט אַנטלויפט מען דאָך 'פונעם' ים, [ולא 'לקראת' הים, ואדרבה] אַז זיי זענען געגאַנגען לִקְרֹאתוֹ איז דאָך נישט געווען נָסִים, זיי זענען דאָך געגאַנגען

^{מא} בגמרא פסחים (י:): אמר רב מנשיא בר תחליפא משמיה דרב, זאת אומרת אין מוקדם ומאוחר בתורה [פירש"י]: לא הקפידה תורה על סדר מוקדם ומאוחר, ופרשיות דנאמרו תחלה הקדימה המאוחרות לה. ○ אמר רב פפא, לא אמרן אלא בתרי ענייני [בשתי פרשיות], אבל בחד עניינא [במקראות הסדורות בפרשה אחת], מאי דמוקדם מוקדם, ומאי דמאוחר מאוחר. דאי לא תימא הכי [נדבסדר כתיבתן נאמרו, הא דקיימא לן כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט [לפי שבא הפרט ופֿרט שזוהו הכלל, היכי סמכינן עלה], דילמא פרט וכלל הוא. ותו, פרט וכלל נעשה כלל מוסף על הפרט [שלא תאמר אין כאן אלא פרט, או כיוצא בו נביא בדינו בבנין אב, לכן הוסיף הכתוב כלל אחריו, להביא כל דבר, ואפילו אינו דומה לפרט], דילמא כלל ופרט הוא וכו'.

^{מב} במכילתא בשלח (פרשה ו): ומצרים נסים לקראתו. ללמדך שכל מקום ומקום שהיו מצרים נסים, היה הים רץ כנגדו.

ובילקוט שמעוני (רמז רלה): היו המצרים עושין כשפים ועולין מן הים, אמר הים, פקדון שהפקיד לי הקב"ה היאך אניחנו. מיד היו המים רצין אחר כל מצרי ומצרי, ומורידן לים, שנאמר ומצרים נסים וגו', 'לקראתם' לא נאמר אלא 'לקראתו' של כל מצרי ומצרי.

ובשמות רבה (טו, טז): וַיֵּשׁ מֹשֶׁה אֶת יָדוֹ עַל הַיָּם [וַיִּשָּׁב הַיָּם לָפָנוֹת בְּקֶרֶם לֵאֲיָתָנוּ] וּמִצְרַיִם נָסִים לִקְרֹאתוֹ, היה צריך לומר מצרים נסים 'אחריהם' [של ישראל], וכי יש אדם בורח מן חבריה ונס לקראתו, אלא שהטעה אותם הקב"ה ולא היו מוצאין היכן לנוס, והיו נסים לקראתו עד שנשתקעו בתהומות, שנאמר וַיִּנְעַר ה' אֶת מִצְרַיִם בְּתוֹךְ הַיָּם.

אַקעגן ים, [און אזוי] זענען זיי נִשְׁתַּטֵּף געוואָרן. [אז ס'איז] הלכו לפני הים, איז דאָךְ נישט נָסִים.

[איבערדעם] זאָגט דער מדרש פֿשט, זיי זענען טאַקע אַנטלאָפֿן, נאָר דער ים [נס לקראתם], וואו יעדער מַצְרִי וואו ער איז געלאָפֿן, איז דער ים 'פאַראויס' געלאָפֿן, און ער האָט זיך דערזעהן קעגן אים. [וזה שאמר הכתוב לרבותא, כי] זיי זענען געווען נָסִים [מן' הים] און ס'איז אַלץ געווען לִקְרֹאתוֹ, [ווייל] דער ים איז נאָכגעלאָפֿן נאָך יעדן מַצְרִי. אזוי שטייט אין מדרש.

לח

ונמצא דבאמת נתבקע הים עוד הרבה פעמים, כשדוף אחר המצרים. ולבאורה לא מצינו שנצטוו על זה, ואמאי מתחילה לא רצה להבקע כלל, ולבסוף הוסיף להתבקע הרבה פעמים

לְפִי זֶה איז דאָךְ דער ים אַסאַךְ מאל געשפּאַלטן געוואָרן, יעדעס מאל אז ער גייט אַרויס פונעם מִהֲלָךְ און גייט אַוועק פאַראויס לויפֿן פאַר יעדן מצרי וואו ער לויפט, איז דאָךְ עס אַ בְּקִיעָה פונעם פלאץ, ער גייט דאָךְ אַרויס פונעם פלאץ, דאָס אליין איז דאָךְ אויך אַ בְּקִיעָה.

איז ער דאָךְ אזויפיל מאל געשפּאַלטן געוואָרן, און ס'שטייט גאַרנישט [אז] מ'זאָל אים דאָס הייסן. [והרי חזינון אצל] דעם איינע מאל [בראשונה, ווען] ער האָט זיך געשפּאַלטן, וואָס דאָרט האָט זיך געטון, ווי שווער ס'איז געגאַנגען, [אז] ער האָט נישט געוואָלט פאַלגן, ביז הָשֵׁם יתְבַּרְךָ אליין האָט נישט געגעבן יד יְמִינוֹ עַל מִשְׁהָ, און ער האָט זיך געשראַקן פאַר הָשֵׁם יתְבַּרְךָ. און דאָ האָט ער זיך געהאַלטן אין איין שפּאַלטן, פאַר יעדן מַצְרִי.

לט

אמנם לפי האמור נחא, כי מה שלא רצה להתבקע תחילה הוא רק עבור שמען שעדיין לא שלמו הת' שנה, ולא הגיע עדין הזמן. אבל לאחר שנתברר לו שכבר הגיע הזמן, אז חזר ונתבקע עוד הרבה פעמים לפי הצורך לטביעת המצריים, והכל בשביל שידע שכבר הגיע זמן התנאי הראשון שהתנו עמו

נאָר דאָס קען זיין טאַקע דער תּירוץ, [ווייל] דאָס גאַנצע איז נאָר געווען - וואָס ער האָט נישט געוואָלט דאָרט [מתחילה לקרוע] - ווייל ער האָט געהאַט אַ טַעֲנָה אפּשור איז נאָכנישט די צייט, אפּשור וועלן אַריבערגיין אידן [דעם ים] 'פאַר' די צייט, איז ער נישט מְחוּיָב. [אַבער איינמאל] אַז ער האָט אָבער געזען [אז] הָשֵׁם יתְבַּרְךָ הִסְפִּים עַל יְדוֹ [של משה], הָשֵׁם יתְבַּרְךָ האָט געהייסן, האָט ער שוין געזען אַז ס'איז יאָ די צייט, [און] אַז ס'איז טאַקע שוין די צייט, דעמאָלטס האָט ער געוואוסט מוז ער טון אַלעס, האָט ער אליין געטון [עוד בקיעות] וועגן 'ערשטן' תנאי.

מ

ואדרבה עיקר התנאי היה על אותן בקיעות שלא נצטוו עליהם כעת, כי על בקיעה הראשונה שנקרע הים לפני בני ישראל, על זה נצטוו עתה מחדש מהקב"ה, ולא הוצרך לתנאי

[אַבער] די אַלע בְּקִיעוֹת [שנתבקע עוד לרדוף אחר המצריים להטביעם] זענען דאָךְ געווען [בשעת] ווען ער איז שוין צוריקגעקומען^{מב}, [ווען] אידן זענען דאָךְ שוין דורכגעגאַנגען דעם ים און דער ים איז צוריקגעקומען [להרגלו], דעמאָלטס איז ער דאָךְ נאָכגעלאָפֿן

^{מב} דמה שנאמר ומצרים נסים לקראתו וינער ה' את מצרים בתוך הים, זה נאמר לאחר התיבות ויִשָּׁב הים לפנות בקר' לאיתנו.

נאך יעדן מצרי, [שהרין] דאָס איז דאָך געווען די בקיעות [להחזיר כל המצריים אל תוך הים], און דאָס איז געווען שפעטער שוין, ווען ער איז צוריקגעקומען, [און] דעס איז שוין געווען וועגן תנאי הראשון.

די ערשטע בקיעה [לפני בני ישראל] האָט ער געמוזט [בכל אופן טון] ווייל ה'שם יתברך האָט אים געהייסן, [און] אפילו אָנעם תנאי העט ער אויכעט גיווען געמוזט. נאָר וואָס דען, דעמאלטס איז ער געוואָרן געוואָרן אַז ס'איז שוין די צייט, [וממילא] דערנאָך האָט ער זיך שוין אליין געשפּאַלטן, וועגן תנאי [הראשון].

מא

ולכן אתי שפיר מה שהפסוק מזכיר 'לְאִיתָנוּ', דייקא אצל וַיֵּשֶׁב הָיִם לְפָנֹת בְּקָר. כי אז לא עשה הבקיעות אלא רק מחמת תנאו הראשון שהתנו עמו מששת ימי בראשית

איבערדעם איז רעכט [מה שהזכיר התנאי אצל וַיֵּשֶׁב הָיִם], וואָרן די בקיעות וואָס זענען געווען ווען ער איז צוריק געקומען 'דעס' איז שוין געווען וועגן תנאי הראשון, וואָרן דורכדעם איז געווען וּמִצְרִים נָסִים לְקִרְאָתוֹ, [בזמן וואָס] איז געווען וַיֵּשֶׁב הָיִם לְפָנֹת בְּקָר ווען ער איז צוריק געקומען 'לְאִיתָנוּ', איז שוין אַלעס געגאנגען לְתַנְאוֹ הָרָאשׁוֹן, וואָס מִהָאִי טַעְמָא איז געווען וּמִצְרִים נָסִים לְקִרְאָתוֹ, דעס וואָס ס'איז געווען מִצְרִים נָסִים לְקִרְאָתוֹ דעס איז געווען וועגן תנאי הראשון, ווייל דער נָסִים לְקִרְאָתוֹ איז דאָך געווען דורך די סאך בקיעות.

מב

ישוב הקושיות בפרשת אחרי

התחלת ישוב קושיא ג

ועל כל פנים נמצא דבשעת קריעת ים סוף היה טענת הים שעדיין לא הגיע הזמן, ועם כל זה הוצרך להתבקעות לבסוף, אף שלכאורה עדיין לא שלמו הת' שנה, ומוזה ראהו שיש אפשרות שיוקדם הגאולה אף לפני זמנו

הייצא לנו מזה, דער גאנצער קריעת ים סוף, און דער גרויסער ופוח וואָס ס'איז געווען צי ס'איז שוין יאָ די צייט, און ס'האָט זיך אויסגעלאָזט אַז ס'איז געווען [די צייט, דעס] איז ווייל דער בורא כָּל עוֹלָמִים האָט געהייסן [איבערדעם] איז שוין די צייט, אַז ה'שם יתברך וויל.

על כל פנים פון דאָרט איז געדרינגען אַז מ'קען יאָ מִמֶּהָר זיין פאַר די צייט. אָבער [הגם] ס'איז אין מִצְרִים איז געווען [רק ע"י הקב"ה, שהרין] מילא פריער איז נישט געווען קיין פֻּעוּלוֹת [בידי אדם]. נאָר [על כל פנים אָבער] דער שר' שָׁל יָם האָט שטאַרק גע'טַענָה'ט [שעדיין הוא לפני זמנו], און ער איז 'דאָך' מוֹכֵרָח געווען [לבסוף להקדע לפני ישראל], זעט מען דאָך אַז ה'שם יתברך קאָן טון פאַר די צייט.

מג

ואם כן לכאורה יש ליקח ראה מזה לענין נדב ואביהוא, שיש להם אמתלא כמה שרצו למחר הגאולה לפני הזמן

[וממילא לפי זה] לכאורה איז נישט אַזאַ גרויסע קְשִׁיָּא אויף נָדָב וְאֲבִיהוּא וואָס זיי האָבן געוואָלט פאַר די צייט, זיי האָבן געוואָלט דורכאַרבעטן [שכבר יהיה בימיהם] אַ גְּאֻלָּה נִצְחָיִית. [ובזה יובן שאלת מלאכי השרת אם כן למה קרעת להם את הים] (וכדיבואר עוד להלן

באות סה).

מד

הקדמה לשוב קושיא ד

אבל האמת הוא דהקדמת הגאולה אי אפשר להיות רק על ידי הקב"ה בעצמו, ולא נמסר זה לשום אדם, ואפילו לנביאים וחז"ים, ואף לא למשה רבינו

נאָר דער אַמֶּת איז, [ווי] ס'שטייט דאָך^{מד} [על זמן גאולה העתידה] לְבָא לְפִּנְיָא לְבָא, [ווייל] דאָס איז נאָר ביי הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא אין די הענט, [וואָס] הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ איז אַ כּל יָכוֹל, [און] ער ווייסט ווען מ'ברויך צו טון. אָבער [פאַר] קיינעם [אנדערש] האָט מען דאָס נישט איבערגעגעבן, נישטאַמאַל פאַר די נְבִיאִים וְחֻזִּים, פאַר קיינעם, נישטאַמאַל [פאַר] מֹשֶׁה רַבֵּינוּ]. (ההמשך לזה, להלן באות נב)

מה

הקדמה לשוב קושיא א

(עד אחר אות נא)

ביאור תפלת משה רבינו: אַעֲבֹרָה נָא וְאֶרְאֶה

ואם שמיצני שמושה רבינו התאמץ כל כך בתפילה ליכנס לארץ, ומבואר בספרים שרצה כן בכדי שתהיה הגאולה שלימה בימיו, שזה היה תלוי באם משה היה נכנס לארץ. אבל זה היה רק על ידי תפלות ותחנונים, ולא בדרך פעולות בשר ודם. אלא דלאחר תקט"ו תפילות, גילה לו הקב"ה שלא ירבה עוד בזה גם בתפלה, לפי שאז כבר היתה בגדר תפלה המכרחת, שזה גם כן אסור

און מֹשֶׁה רַבֵּינוּ, [דעס] וואָס ער האָט זיך אַזוי מִתְאַמֵּץ געווען, וְאַתְחַנֵּן אֶל ה' וגו' אַעֲבֹרָה נָא [ואתחנן ג, כג-כה].

שטייט דאָך^{מה} [הטעם, ווייל] ווען ער קומט קיין אַרְץ יִשְׂרָאֵל העט געווען גיווען די גאולה שְׁלִימָה. אַזוי זאָגט דאָךְ דער מגלה עמוקות^{מב}, [אז] דער בית המקדש העט נישט געקאנט חרוב ווערן^{מב}.

^{מד} בקהלת רבה (יב, פסוק י'): ביקש קהלת לעמוד על הקץ מתי, שנאמר (שיר השירים ב, ד) אִם תַּעֲרִיר וְאִם תַּעֲזֹרְרִי אֶת הָאֶהָבָה עַד שְׁתִּתְּחַפֵּץ. אמר לו הקב"ה כבר הכתבתינו על ספר הישר (ישעי' סג, ד) כִּי יוֹם נִקְּם בְּלִבִּי וגו'. רבי שאול דנווה מתני לה בשם ר' שמעון, אם יאמר לך אדם מתי קץ הגאולה, הוי אומר לו כִּי יוֹם נִקְּם בְּלִבִּי כתיב וכו'. לְבָא לְפִּנְיָא לְבָא, פומא למאן גלי.

ובמדרש תהלים (ט, ב): רבי שמואל מתני בשם רבי יהודה, אם יאמר לך אדם מתי קץ הגאולה באה, אל תאמין בו, לפי שכתוב כִּי יוֹם נִקְּם בְּלִבִּי, ליבא לפומא לא גלי, פומא למאן גלי. ועיין עוד בגמרא סנהדרין (טז, ט): כִּי יוֹם נִקְּם בְּלִבִּי וְשָׁנָה גְּאוּלִּי בָּאָה. מאי יום נִקְּם בְּלִבִּי, אמר רבי יוחנן ללבי גליתי, לאבריי לא גליתי (פירשי: שלא הוצאתי דבר מפי' שהיו איברי יכולין לשמוע, אבל 'בלבי' היה טמון הדבר). רבי שמעון בן לקיש אמר, ללבי גליתי, למלאכי השרת לא גליתי.

ובתיקוני זוהר (דף נג, א): ופּוֹרְקָנָא בְּלָבָא תְּלִיא, דאתמר ביה הלב רואה, ובגין דא כִּי יוֹם נִקְּם בְּלִבִּי וכו', ובגין דא אוקמיהו מארי מתניתין ללבי גליתי ולאבריי לא גליתי, מאי ללבי, אלא אורייא דבכתב אתקריאת לבי, ואורייא דעל פה אתקריאת פומא, ואוקמיהו מארי מתניתין מלכא לפומא לא גלי, ללבי גליתי דא שְׁמָא דע"ב שְׁמָהּ, ואינן שבעין אפנין לאורייא, דתליין מן ב'.

^{מה} כן מבואר בכמה ספרים, דאם משה היה נכנס לארץ אז היה בהכרח שתהיה הגאולה שלימה. ויש בזה כמה ביאורים ונע"ע מה שביאר לפי דרכו במלבי"ם פרשת שלח (יד, כא) וחקת (כ, יג). ורבינו אזיל כאן בהביאור בזה על פי הבחינה שכתב במגלה עמוקות דלהלן, דלפי שלא היה נחרב המקדש היה ח"ו גזירת כליה, ומכיון שא"א שיכלו דור ישראל, היה בהכרח להביא התיקון השלם. והוא כעין דברי תחת"ס דלעיל בענין הגזירה שלא לישא נשים.

^{מב} במגלה עמוקות עה"ת פרשת ואתחנן, עיי"ש. ובמגלה עמוקות על ואתחנן (אופן כ): טעם שני למה הוצרך משה להיות קבור בעבר הירדן, על דרך הגמרא (סוטה ט. והובא להלן) דרש רבא מאי דכתיב (תהלים לג, א) לִשְׁרִים נֶאֱהָה תְּהִלָּה, אל תקרי נאָה אלא נוֹה, אלו משה ודוד, שלא שלטו שונאיהם במעשי ידיהם. ונמצא אילו היה נכנס משה לארץ ישראל ונבנה המקדש על ידו, לא היו יכולין השונאים לשלוט במעשה ידיו, והיה מוכרח לשפוך חמתו על ישראל, ולא על עצים ואבנים. זה שאמר ד"ל (תנחומא ואתחנן, ו) אם אתה תעבור את הירדן ישראל יאבדו וכו'. והנה רצה משה שיהיה נבנה המקדש על ידו וכו', ואם כן כל כוונתו ליכנס לארץ ישראל כדי שיבנה המקדש על ידו וכו'. לזה השיב לו הקב"ה רב לך, דרגא דילך היא גבוה מאד, ואי אפשר לשונאים לשלוט במעשה ידיך, וכשיחטאו ישראל יאבדו הם, ולא ישפוך חמתו על העצים והאבנים, לכן אי אפשר לך

ווייל ס'שטייט^{מח} אז ביים [חורבן] בית המקדש איז געווען שפּך חַמָּתו [על עצים ואבנים], אָבער נישט פֿלִיָה. [ואם משה רבינו היה נכנס לארץ היה בונה קמדר, ולא היה יכול ליחרב. והרי] פֿלִיָה קען דאָךְ נישט זיין, [וממילא] העט גיווען געמוזט זיין די גאָלָה [כדי שלא ישפוך חמתו על ישראל לכלותם ח"ו. ומשה רבינו] ער האָט 'דאָס' געמיינט [במה שהתחנן ליכנס לארץ ישראל, כדי שבהכרח תהא הגאולה שלימה].

און דער בורא פֿל עולמים האָט [אָבער] געזאָגט רב לך אל תוסף דבר אלי (שם, כו).

מו

ביאור דברי רש"י בכתובות: שלא ירבו בתחנונים יותר מדאי

וכמבואר דברי רש"י בכתובות, שמפרש בהשבעה שלא ידחקו את הקץ, דהיינו שלא ירבו בתפילה יותר מדאי. וכבר ביארתי בזה, דהכונה על תפלה המכרחת, וכגון תפלת רבי חייא ובניו המבואר בגמרא, שוהו רק בצדיקים גדולים מאוד, וכן היה אצל משה רבינו. אבל בעלמא אדרבה מותר ומצוה להתפלל על הגאולה בכל כוחו [וכבר ביארתי בזה, על דרך וואָס] איך האָב שוין דאָס אַסאַךְ מאָל געטייטשט^{מט} וואָס דער פֿשט איז אין דעם שלא ידחקו את הקץ, [וואָס] רש"י זאָגט [דערויף] שלא ירבו בתחנונים יותר מדאי.

לעבור את הירדן וישראל יאבדו, אף על פי [שראוי] שיבנה המקדש על ירך וכו', שראוי היה, מכל מקום בשביל ישראל אל תוסף דבר אלי עוד.

וכן כתב באור החיים הק' (דברים א, לו) וז"ל: והנכון הוא על פי דבריהם ז"ל שאמרו (במדבר רבה טז, כ) בפסוק ויבכו הָעָם פֿלִיָה וגו' (שלה יד, א), קבעו בכיה לדורות, כי ליל ט' באב היתה, שבו נחרב הבית. ואמרו עוד שאם היה נכנס משה לארץ והיה בונה בית המקדש לא היה הבית נחרב, שאין אומה ולשון נוגעת בו. ואמרו עוד בפסוק מִזְמֹר לְאֶסָף אֱלִקים בָּאוּ גוֹים וגו' (תהלים עט, א), וז"ל קינה מבכי ליה, אלא על שהשליך חמתו על עצים ואתננים. מעתה אם היה נכנס משה לארץ והיה בונה בית המקדש, ולהשליך חמתו עליו לא אפשר כנזכר, ויחר אף ה' בשונאי ישראל, ויהיה כליונם במקום חורבן הבית, לזה גזר ה' בגזרת המרגלים [שאו נגזר החורבן] גם על משה שימות במדבר וכו'.

ובפרשת דרכים (שם) מביא זאת בשם המדרש, וז"ל: עוד נקדים דאמרינן במדרש אלמלי היה משה רבינו נכנס לארץ ישראל לא היה נחרב בית המקדש, ולא היתה אומה ולשון שולטת בישראל, עד כאן. [ועיי"ש מה שהאריך בזה].

^{מז} כמבואר בגמרא סוטה (ט): מאי דכתיב (תהלים לג, א) וְנָנוּ צְדִיקִים בְּה' לִישְׁרִים נֶאֱנָה תְהִלָּה, אל תקרי נאווה תהלה, אלא נוה תהלה, זה משה ודוד, שלא שלטו שונאיהם במעשיהם. דוד, דכתיב (איכה ב, ט) טָכְנָה בָּאָרֶץ שְׁעָרֶיהָ. משה, דאמר מר משנבנה מקדש ראשון, נגנו אהל מועד קרשיו קרסיו וברחיו ועמודיו ואדניו.

^{מח} באיכה רבה (ד, יד) [ובמדרש תהלים (מזמור עט)]: פֿלָה ה' אֶת חַמָּתוֹ שְׁפָךְ חֲרוֹן אַפּוֹ [וַיִּצֵּת אֵשׁ בְּצִיּוֹן וַתֹּאכַל יִסְדִּיתָהָ] (איכה ד, יא) וכו', וכתב (שם ב, ד) [באֶהֱלַת בַּת צִיּוֹן] שְׁפָךְ קַאֲשׁ חַמָּתוֹ וכו'. כתיב מִזְמֹר לְאֶסָף אֱלִקים בָּאוּ גוֹים בְּנִחְלָתָךְ, לא הוה קרא צריך למימר אלא בכי לאסף, נהי לאסף, קינה לאסף, ומה אומר 'מִזְמֹר' לְאֶסָף. אלא משל למלך שעשה בית חופה לבנו, וסיידה וכיידה וציירה, ויצא בנו לתרבות רעה, מיד עלה המלך לחופה וקרע את הוילאות, ושיבר את הקנים, ונטל פדגוג שלו איבוב של קנים והיה מזמר, אמרו לו, המלך הפך חופתו של בנו ואת יושב ומזמר, אמר להם מִזְמֵר אֵי שְׁהִפֵּךְ חוֹפְתוֹ שֶׁל בְּנוֹ וְלֹא שְׁפָךְ חַמָּתוֹ עַל בְּנוֹ. כך אמרו לאסף הקב"ה החריב היכל ומקדש ואתה יושב ומזמר, אמר להם מִזְמֵר אֵי שְׁשִׁפֵּךְ הַקִּב"ה חַמָּתוֹ עַל הָעַצִּים וְעַל הָאֲבָנִים, וְלֹא שִׁפֵּךְ חַמָּתוֹ עַל יִשְׂרָאֵל, הֲדָא הוּא דְכָתִיב וַיִּצֵּת אֵשׁ בְּצִיּוֹן וַתֹּאכַל יִסְדִּיתָהָ. [ונבואה זה בתוספת קידושין (לא):]. ובתנחומא תזריע (סימן ט): אף זו לטובה, שהפיג הקב"ה חמתו בירושלים, שנאמר פֿלָה ה' אֶת חַמָּתוֹ וגו',

שאלולי כן כל ישראל נתחייבו בו כלייה.

^{מט} ומהם בס"ג בשלח תשי"ג [לשון קדשו קונטרס קלו, אות פ-פד], ואתחנן תשט"ו [לשון קדשו קצט], ועיין זה גם בס"ג החודש תשי"ט [לשון קדשו צח], וס"ג ואתחנן תשכ"ז [לשון קדשו רצח ח"א], ועוד. ועיין כל ענין זה באורך בויואל משה (אמאר, א סימן ד-ל סימן עט), ובשו"ת דברי יואל (סימן קלט).

² בגמרא כתובות (קיא): לכדרכי יוסי ברבי חנינא דאמר ג' שבועות הללו למה [דג] פסוקים יש בשיר השירים, השבעתי אתכם בנות ירושלים אם תעירו ואם תעוררו וגו', אחת שלא יעלו ישראל בחומה [פירש"י: יחד ביד חזקה], ואחת שהשביע הקב"ה את ישראל שלא ימרדו באומות העולם, ואחת שהשביע הקב"ה את העובדי כוכבים שלא ישתעבדו בהן בישראל יותר מדאי וכו'. ורב יהודה, אם תעירו ואם תעוררו כתיב [שתי שבועות בכל אחת]. ורבי זירא, מיבעי ליה לכדרכי לוי, דאמר שש שבועות הללו למה, תלתא הני דאמרן, אינך שלא יגלו את הקץ

פלאַגט זיך דער זיידע זכרוננו לברכה אין תהלים^{ל"א}, ווי איז פארהאנדן [שיהא אסור להתפלל על הגאולה, והלא] מ'איז דאך מתפלל [תמיד] אויף די גאולה, [ואם יש שיעור בזה, הרי לא מבואר] וויפיל איז דאס דער שיעור, וועלעכעס הייסט יותר מדאי אז מ'האט אויף דעם ארויף [משביע געווען], אז מ'האט דאס באשווארן דארף דאך צו זיין א 'שיעור' ערגעץ, ווען מ'מעג מתפלל זיין, און וויפיל מ'מעג.

מו

נאָר וואָס'זשע דען, זעט אויס גאָר פשוט, זעט אויס דער אַמַת [דהכוונה בענין תחנונים 'יותר מדאי' הוא] אַזוי ווי די גמרא זאָגט^ב [בענין רבי חייא ובניי, וכדלהלן].

אין אַמַת'ן אַריין, תפלות מעג מען דאך זאָגן, און אַדרבּה פאַרקערט [יש מצוה בזה, אַז] מ'קאָן מער זיין דעם רצון העליון מיט רחמי שמים אויף התקרבות הגאולה, און הקדוש ברוך הוא וויל דאָס הערן [די תפלות], ער איז מתאנה לתפלתו ולצעקתו של ישראל^ב.

נאָר אַבער אַזוינס, דאָרט ווען ס'איז אַ הכרח [בתפלתו], דאָס טאָר מען נישט, בלי ספק.

[נביאים שביניהם], ושלל יגלו הסוד לעובדי כוכבים [אמרי לה סוד העיבור ואמרי לה סוד טעמי תורה]. עַבְבָּאוֹת או באילות השדה [שיר השירים שם], אמר רבי אלעזר, אמר להם הקב"ה לישראל אם אתם מקיימין את השבועה מוטב, ואם לאו אני מתיר את בשרכם [לשון הפקר] כעבאות וכאילות השדה.

^{כא} בתהלים תפלה למשה (מזמור קכו). וכן בישמח משה על נ"ך בשיר השירים (ב, ז). ולשונו הועתק בויואל משה (א, כח), וז"ל רבינו שם: וק"י זלה"ה בפירושו תפלה למשה על תהלים על הפסוק (קכו, ב) שָׁנָא לָכֶם מִשְׁכִּימֵי קוֹם וגו', עמד על שבועה זו שלא ידחקו את הקץ, ודייק שאינו מובן פירוש רש"י ז"ל [שלא ירבו בתחנונים יותר מדאי], שלא ביאר 'הגבול' של בקשת רחמים. ועל כן פירש הוא ז"ל שהוא כעין דוחק את השעה, כמו שהיה בש"צ ימ"ש, שלא יאחזו עצמם בהבל קרם ביאתו, כי הרשעים המקדמים בהבל הם גרמו אריכות הגלות בהרשעם להרבה מישראל מאוד מאוד. ופירש בזה הכתוב שוא לכם משכימי קום וכו', יעיי"ש וכו'. ופירושו שפירש כמה שאמרו שלא ידחקו את הקץ, הוא פירושו של הרמב"ם ומשמעות דברי המדרשים. אמנם על דברי רש"י ז"ל, עדיין לא מצאנו שום פירוש. ובישמח משה הנדרס על שיר השירים, כתב בדברי רש"י האלו, וזה לשונו: מה שאמרו ורבותינו ז"ל השביע הקב"ה את ישראל שלא ידחקו את הקץ, הוא משולל הבנה מה הוא דחיקת הקץ, דהא אמר אחר כך שלא יעלו ישראל בחומה. ואי כפירוש רש"י ז"ל דדחיקת הקץ הוא שלא להפציר בתפלה יותר מדאי, זו קשה מן הראשונה, דמה הוא הגבול, מה נקרא כראוי, ומה נקרא 'יותר מדאי'. ועוד קשה למה לא מצינו בגמרא והרמב"ם והפוסקים שיזכירו שלא להפציר בתפלה על הגאולה. והנראה לומר על פי מה שפירשו בפסוק (עקב, כ) אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ תִירָא אֹתוֹ תַעֲבֹד וכו' תִּדְבֹּק וּבִשְׁמוֹ תִשָּׁבַע, ופירש רש"י ז"ל אם יש בך כל המדות האלו אתה רשאי להשבע בשמו, ופירשו (עין תולדות יעקב יוסף פרשת יתרו) על פי שבועת אליהו (מלכים א' יז, א) אִם הִנֵּה הַשָּׁמַיִם הָאֵלֶּה טָל וּמָטָר, או שבועת חוני המעגל (ענין כג), שזה אין רשאי לעשות, רק משה יש בו כל המדות האלו או יש לו רשות, דודאי מקים דבר עבדו וצַעַת מְלָאכֵי וְשָׁלִים (שמי' מד, כז), אכן וזאת זה הוי שבועת שוא, והיינו שלא ידחקו את הקץ, דהיינו הני בני עליה על פי שבועה עכ"ל. וכעין זה כתב גם החתם סופר בליקוטי שו"ת סימן פ"ו (מובא לקמן), שלא לעשות כמו שעשה ר' יוסף דילירינא על ידי השקעות וכדומה, אבל תפלה בעלמא מותר הכל.

[ומסיים שם רבינו על זה וז"ל] הנה אף שזה נכון בפירוש דברי הש"ס שלא 'ידחקו' את הקץ, אבל בלשון רש"י ז"ל קשה להעמיס זה, שכתב שלא ירבו 'בתחנונים' יותר מדאי, ולא הזכיר לא 'שבועה' ולא 'השבועות', אלא 'תחנונים' בעלמא, אלמא שגם בתחנונים בלבד יש גבול. ועדיין קשה טובא מה הוא הגבול, ורוב התפלות מיוסדין על הגלות והגאולה, וצדיקים מסרו נפשם בתפלתם על הגאולה עד כלות הנפש, ומה הוא השיעור שנכנס בכלל איסור השבועה.

^{כב} מלשון הגמרא ביבמות (סד, ו) חולין (ס:): שהקב"ה מתאווה לתפלתו של צדיקים. - ובבראשית רבה (מה, ד): שהקב"ה מתאווה לתפלתו, ומתאווה לשיחתו. - ובשיר השירים רבה (פ"ב, לה): וישמע אלקים אֵת נַאֲקָתָם (שמות ב, כד), שמע הקב"ה לתפלתו וכו', והיה הקב"ה מתאווה לשמוע קולו וכו'. - ובמדרש תהלים (מזמור קטז): אמר להם הקב"ה [שיר השירים ב, יד] הִשְׁמִיעֵנִי אֵת קוֹלְךָ, למה, כי קוֹלְךָ עָרַב. וכתוב (שם ה, יג) הַיּוֹשֶׁבֶת בַּגָּנִים חֲבֵרִים מְקַשְׁבִּים לְקוֹלְךָ הַשְּׁמִיעֵנִי, שהוא מתאווה לתפלתו של ישראל.

מח

[וכעין ווי] די גמרא זאגט דאָך^{נב} ביי רבי'ן, אַלֵּיהוּ איז געקומען, האָט ער געזאָגט אַז ער שטעלט אויף די אַבּוֹת הַקְּדוּשִׁים [כל אחד בפני עצמו להתפלל, אבל ביחד] לאָזט מען נישט צוזאַמען מִתְפַּלֵּל זיין, ווייל ס'וועט קומען די גאָולה פאַר די צייט. האָט ער געפרעגט [רבי מאליהו] צי ס'איז דאָ אויף דעם עולם אויך אַזעלעכע, וואָס זייערע תּפִּלוֹת זאָלן מאַכן אַ הֶכְרַח, האָט ער געזאָגט יאָ, רבי חֵיָא וּבְנֵי. האָט ער גענומען רבי חֵיָא וּבְנֵי, און זיי האָבן מִתְפַּלֵּל געווען. [און] אויבן איז געוואָרן אַ רֶעַשׁ, און מ'האָט זיי נישט געלאָזט אויספירן די תּפִּלָּה.

מט

על כל פנים איז דאָך דאָ אַזעלעכע צדיקים וואָס זייער תּפִּלָּה מאַכט אַ הֶכְרַח. [און] ידעס' הייסט שוין יוֹתֵר מְדַאי.

נ

איבערדעם איז רעכט וואָס ס'ברויך נישט צו שטיין דער שיעור, וואָרן [הצדיקים שהם במדרגה כזה] 'די' ווייסן דאָס. און פאַר אַן אַנדערן, דער וואָס ער ווייסט נישט, וואָס איז נישט אויף דער בַּחֲיִנָּה, דער מעג [להתפלל בלי שיעור].

נא

ביאור תשובת הקב"ה למשה: רב לך אל תוֹכַח דְּבַר אֱלִי

איבערדעם מ'ש' רבינו האָט דאָך דאָ געוואָלט ברענגען די גאָולה, אויך פאַר דער צייט, [ווען] ער האָט געוואָלט דִּקָּא גיין קיין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. [איבערדעם] האָט אים דער בורא פֿל עוֹלָמִים געזאָגט 'רב' לך, דו ביסט זייער גרויס, [ולכן] אַל תִּסָּף, דו טאַרסט שוין מער נישט מִתְפַּלֵּל זיין. [ווי] ס'שטייט דאָך^{נד} [אז] ווען ער טוט גיווען נאָך איין תּפִּלָּה, העט עס שוין געווען אַ הֶכְרַח, די תקט"ו תפלות כמנין 'וְאַתְחַנֵּן' האָט ער מִתְפַּלֵּל געווען^{נז}, און [מיט] נאָך איין תּפִּלָּה קומט ער שוין גיווען אָן, [דאָס] האָט געמוזט פּוֹעֵלֵן, האָט מען אים טאַקע נישט געלאָזט 'מער' מִתְפַּלֵּל זיין.

האָט דער בורא פֿל עוֹלָמִים גוזר געווען רב לך, אַז דינע תּפִּלוֹת זענען אַ מְצִיאוֹת [כזה, כי] אַז דו וועסט טאַקע אַזוי לאנג מִתְפַּלֵּל זיין אַז ס'וועט זיין אַ הֶכְרַח, איבערדעם טאַרסטו נישט מער מִתְפַּלֵּל זיין דערורי, [ובאותה שעה גילה לו הקב"ה דגם ריבוי בתחנונים יוֹתֵר מְדַאי] איז דאָס אונטער דער שְׁבוּעָה שלא ידחקו את הקץ.

^{נב} בגמרא בבא מציעא (פה:). וכמו שמביא רבינו זה ביואל משה (א, כט) וז"ל שם: וכבר אמרתי הנראה לפענ"ד בפירוש של רש"י ז"ל, על פי דברי הגמרא בבא מציעא (פה:), אליהו הוה שכיח במתיבתא דרבי, יומא חד ריש ירחא הוה נגה ליה ולא אתא, אמר ליה מאי טעמא נגה ליה למר, אמר ליה אדאוקימנא לאברהם ומשינא ידיה ומצלי ומגנינא ליה וכן ליצחק וכן ליעקב. ולוקמינהו בהדי הדדי, סברי תקפי ברחמי ומייתי ליה למשיח בלא זמניה. אמר ליה ויש דוגמתן בעולם הזה, אמר ליה איכא ר' חייא ובניו. גזר רבי תעניתא, אחתינהו לרבי חייא ובניו, אמר משיב הרוח ונשב זיקא, אמר מוריד הגשם ואתא מיטרא, כי מטא למימר מחיה המתים, רגש עלמא, אמרי ברקיעא מאן גלי רזיא בעלמא, אמרי אליהו, אחיהו ואליהו מחינהו שתין פולסי דנורא, אתא אידמי להו כדובא דנורא על בינייהו וטרדינהו [עכ"ד הגמרא]. ופירש שם המהרש"א ז"ל דאתי לומר שלא אתי עדיין זמן המשיח. ו והרי מבואר שהיו צדיקים אשר היה להם הכח בתפלתם כל כך - כמו רבי חייא ובניו - שתפלתם היתה מכריחה להביא ביאת המשיח אף בלא זמניה, כמו אילו היו מתפללין כל האבות ביחד, ושלכן היה ההכרח לטרדיניהו מתפלתם. ותפילה כזאת ודאי בגדר דחיקת הקץ, ומובן לפי זה שזהו הגבול מה שנאסר בשבועה.

^{נז} במגלה עמוקות על ואתחנן ("עיי"ש אופן ג, לה, פא, ועוד), ובפני יהושע (ברכות לב. ד"ה דרש), ועוד.

^{נח} כמבואר בדברים רבה (יא, י), עיי"ש.

איבערדעם האָט דער בּוֹרָא פֿל עוֹלָמִים געזאָגט רב לָךְ אַל תּוֹסֵף דִּבֵּר אֵלַי, דו טאָרסט נישט מער.

נב

סיום הקדמה לשוב קושיא ד

ועב"פ פנים זה היה סיבת מיתת נרב ואביהוא, על שרצו למהר הגאולה. ואין זה דומה לקריעת ים סוף, שזה היה ע"י הקב"ה

די זעלבע [הוא גם לענין חטאם של נדב ואביהוא שרצו להכריח הגאולה לפני זמנו. ולא דמי זה ליציאת מצרים וקריעת ים סוף שהיתה ע"י הקב"ה, והגאולה] קען אָבער נאָר זיין ווען ס'איז דער רָצוֹן הָעֲלִיּוֹן, [ווייל] די גאולה איז לָכָא לְפוּמָא לא גליא.

נג

התחלת ישוב קושיא ד

ועל דרך זה יבואר גם דברי הפסוק הַשִּׁיבֵנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ וְנִשְׁכַּח, דלשון הַשִּׁיבֵנוּ יתפרש על הגאולה, וכדרך שדרשו בלשון הפסוק 'שׁוּבֵי שׁוּבֵי הַשְּׁלֵמִית

איבערדעם איז רעכט [תשובת השרפי קודש].

[דהנה בפסוק] הַשִּׁיבֵנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ וְנִשְׁכַּח חֲדָשׁ יָמֵינוּ פְּקָדָם, אין דעם איז דאָךְ מְרוּמָז [הגאולה], - [הגם דפשוט לשון] הַשִּׁיבֵנוּ גייט דאָךְ אויף תְּשׁוּבָה, - און ס'איז דאָךְ מְרוּמָז אויף די גאולה אויכעט, אַזוי ווי ס'שטייט [לשון כזה] אין מדרש¹¹ [על הפסוק] שׁוּבֵי שׁוּבֵי הַשְּׁלֵמִית שׁוּבֵי שׁוּבֵי וְנִחְזָה בָּךְ [שיר השירים ז, א], פיר מאָל שׁוּבֵי איז אויף די פיר גאולות פון די ד' גְּלִיּוֹתֵי עַר, יעדע גאולה הייסט 'שׁוּבֵי', אַז מ'גייט צוריק צום בּוֹרָא פֿל עוֹלָמִים.

נד

ואנו אומרים 'הַשִּׁיבֵנוּ' ה' אֱלֹהֵינוּ, שתהיה הגאולה על ידך, ורק אז וְנִשְׁכַּח

איבערדעם זאָגט מען 'הַשִּׁיבֵנוּ' ה' אֱלֹהֵינוּ, [ורק באופן זה וְנִשְׁכַּח]¹². וואָרן אונז טרוי מיר זיך נישט צו גיין [אליין].

[ולכן] אפילו לַעֲתִיד [כשכבר יגיע הזמן] וועט מען אויך נאָךְ פרעגן דעם בּוֹרָא פֿל עוֹלָמִים¹³ צי ס'איז שוין די צייט, און אַז דער בּוֹרָא פֿל עוֹלָמִים וועט זאָגן, דעמאָלטס גייט מען [וכדלעיל באות כב].

[און] אַזוי איז געווען אין מַצְרַיִם אויכעט, נאָךְ דעם גאַנצן סימן פון פֿקֹד יִפְקֹד [ויחי ג, כד], הָאֵט מען נאָךְ גע'טענה'ט, ביז דער בּוֹרָא פֿל עוֹלָמִים האָט דאָס געזאָגט¹⁴ [אני חֲפֵץ בגאולתכם] [וכדלעיל באות כב].

נה

ביאור הגמרא ברכות:

כד אפיקנא לכו עבידנא לכו מילתא תדרעו דאנא הוא דאפיקית יתבון ממצרים

יש לפרש דכוונת הגמרא על קריעת ים סוף, שאז נחברר שגאלו על ידי הקב"ה, וכמו

שאו נשתתק טענת הים שמען שעדיין לא הגיע הזמן, עבור שראה שהוא ע"י הקב"ה

דאָס קען זיין אפשר [בביאור הא דאיתא בגמרא¹⁵, בביאור הפסוק וידעֶתֶם כִּי אֲנִי ה' אֱלֹקֵיכֶם]

¹¹ בבראשית רבה (סו, ב) ושיר השירים רבה (ז, א): 'שׁוּבֵי הַשְּׁלֵמִית שׁוּבֵי שׁוּבֵי וְנִחְזָה בָּךְ, ארבעה פעמים כתיב 'שׁוּבֵי', כנגד ארבע מלכויות ששולטין בישראל, וישראל נכנסין לתוכן לשלום ויוצאין בשלום. הַשְּׁלֵמִית, אומה ששלום חי העולמים מתנהג בה וכו'.

¹² וכדלהלן באות נו.

הַמוֹצִיא אֶתְכֶם [מתחת סבלות מְצָרִים (וארא ו, ז), אז דָּאָס] אִיז טײַטש אַז ווען אײך וועל ענק אויסציען, עבִידנָא לְכוּ מִלְתָּא [נתדעו דאָנאָהּ הוּא דאָפִיקִית יתְכוּן], ווען ס'וועט זיין אָפִיקנָא [לְכוּ].

קען זיין מ'מיינט [דערמיט], – ס'שטייט נישט וואָס [די 'מִלְתָּא' איז], צי מִתֵּן תּוֹרָה, צי קריעת ים סוף^ט, – [ולדרכינו עתה] אפשר מיינט מען קריעת ים סוף. [ווייל] ס'איז נִתְבָּרַר געוואָרן, אַז דער שר' שָׁל יָם הָאָט זיך מִתְבָּרַר געווען, [ווען] ער הָאָט געזען דעם בּוֹרָא פֿל עוֹלָמִים [נותן יד ימינו על משה] אִיז נִתְבָּרַר געוואָרן אַז ס'איז די צייט, [ווייל] דער בּוֹרָא פֿל עוֹלָמִים הָאָט עס געטון. [אָבער] אָן דעם גייט מען נישט.

נו

המשך התחלת ישוב קושיא ד

לויט דעם איז רעכט. אַז דער בּוֹרָא פֿל עוֹלָמִים טוט, זאָגט מען הָשִׁיבֵנוּ ה' אֵלֵיךְ, דעמאלטס קאָן זיין וְנִשְׁבַּחָהּ.

נז

ולדרכינו דפסוק הָשִׁיבֵנוּ ה' קאי על הגאולה, יבואר על דרך זה גם המשך הפסוק תִּדְּשׁ יְמִינוּ 'פִּקְדָם', דהיינו כמו שהיה ביציאת מצרים. ואף בדאמת יהיה אז יותר מיציאת מצרים, אבל כן הוא דרך הפסוקים לדמות ליציאת מצרים, וכמאמר הכתוב בְּיָמֵי צֵאתָךְ מִמִּצְרַיִם אֲרָאנוּ נִפְלְאוֹת

[וועל זה ממשיך הכתוב] תִּדְּשׁ יְמִינוּ 'פִּקְדָם', [כמו שהיה בגאולת מצרים שנתברר שהוא ברצון הקב"ה]. די 'ערשטע' גאולה איז דאָך מְצָרִים [ולכן נקרא זה בלשון 'פִּקְדָם', והוא כעין מאמר הכתוב] בְּיָמֵי צֵאתָךְ מִמִּצְרַיִם אֲרָאנוּ נִפְלְאוֹת (מיכה ז, טו) [שמייחס גאולה העתידה לגאולת מצרים]. אַלץ גייט דאָך מיט דעם [די לשונות הפסוקים, כאָטשיג באמת] דעמאלטס וועט נאָך זיין גרעסער^ס.

נח

ועל דרך זה אומרים גם כן הֵן גְּאֻלָּתִי אֶתְכֶם אַחֲרִית 'פְּרָאשִׁית'. דהיינו גם כן ביציאת מצרים

ווי מ'פרעגט די קשִׁיא [על הנוסח דקדושת כתר], וְיִגְאָלֵנוּ אַחֲרִית פְּרָאשִׁית, הֵן גְּאֻלָּתִי אֶתְכֶם אַחֲרִית פְּרָאשִׁית. פרעגט מען די קשִׁיא, לכאורה די גאולה הַעֲתִידָה וועט דאָך זיין אַ העכערע בְּחִינָה [ווי גאולת מצרים, נו] וואָס דען זאָגט מען נאָר פְּרָאשִׁית, ס'וועט דאָך זיין מער [ווי דער ראשית].

^ט בגמרא ברכות (לח): תנו רבנן מה הוא אומר, 'המוציא' לָחֶם מִן הָאָרֶץ, רבי נחמיה אומר 'מוציא' לָחֶם מִן הָאָרֶץ. אמר רבא 'במוציא' כולי עלמא לא פליגי דאפיק משמע [פירש"י: שהוציא כבר. והא ודאי ברכה הגונה, דלשעבר בעינן, שהרי כבר הוציא הלחם הזה מן הארץ שהוא בא ליהנות הימנו], דכתיב (בלק כג, כב) קָל מוֹצִיאֶם מִמִּצְרַיִם [וכשנאמרה פרשת בלעם כבר יצאן]. כי פליגי 'בהמוציא', רבנן סברי הַמוֹצִיא דאפיק משמע, דכתיב (עקב ח, טו) הַמוֹצִיא לָךְ מִמִּצְרַיִם הַתְּלָמִיד [וכבר הוציא]. ורבי נחמיה סבר הַמוֹצִיא דמפיק משמע [שעתיד להוציא], שנאמר (וארא ו, ז) הַמוֹצִיא אֶתְכֶם מִתַּחַת סְבִלּוֹת מִצְרַיִם [וכשנאמר פסוק זה למשה עדיין לא יצאו. והמוציא לָךְ מִמִּצְרַיִם עדיין היה מוציא, כל ימי חיותם במדבר]. ורבנן, ההוא הכי קאמר להו קודשא בריך הוא לישאל, כד מפיקנא לכו, עבידנא לכו מילתא כי היכי דידעיתו דאָנאָהּ הוּא דאָפִיקִית יתְכוּן מִמִּצְרַיִם [שאני הוא שהוצאתי אתכם], דכתיב (שם) וידעתם כי אני ה' אֱלֹהֵיכֶם הַמוֹצִיא וכו'.

^ט וכמו שביאר רבינו זה בכמה דרושים, לפעמים על מתן תורה, ולפעמים על קריעת ים סוף. ועיין בזה ברמב"ם (יסודי התורה פ"ח).

^ס כמבואר בגמרא ברכות (יב:), ועוד בכ"מ.

נט

והביאור בזה הוא על דרך שפירשו בפסוק אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים, שהקשו הראשונים למה לא נאמר 'אשר בראתי שמים וארץ', שהוא גם וחידיש יותר. ותיירצו בזה כי רצה להזכיר ענין שהם בעצמם שמעו וראו זאת, דרך הכתוב להמשיל בדבר הנגלה ונראה לנו

נאָר וואָס'זשע דען.

דער אַמֶּת לעולם איז דאָך אַזוי, מ'זאָגט דאָך (יתרו כ, ב) אַנְכִי ה' אֱלֹקֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, פרעגט מען פֿאַרוואָס שטייט נישט אֲשֶׁר בְּרָאתִיךָ, [או אֲשֶׁר בְּרָאתִי שָׁמַיִם וָאָרֶץ].

זאָגט מען דאָך דעם תּירוּץ^א, ווייל בְּרִיאַת שָׁמַיִם וָאָרֶץ האָט דאָך קיינער נישט געזען, [און] דער בּוֹרָא כָּל עוֹלָמִים האָט דאָ געוואָלט זאָגן אַזוֹינס וואָס מ'האָט געזען מיט די אויגן, [און] יִצְיָאֵת מִצְרַיִם, 'דעס' דור האָט עס געזען, און דאָס בלייבט [ווייטער] יְרוּשָׁה [הנמסר] לְדוֹרֵי דוֹרוֹת, [כי חזקה] אֵין אָדָם מוֹרִישׁ שָׁקָר לְבָנָיו^ב, איז מען דאָס מְקוֹבֵּל [בכל הדורות, ממה שראו אבותינו ביציאת מצרים].

[ולכן אף שבריאית שמים וארץ הוא נס וחידיש יותר גדול, מכל מקום כדי לְשַׁבֵּר אֶת הָאֵזֶן בְּמַה שְׁהִיא רגילה לשמוע, עדיף תלות ביציאת מצרים שראו ושמעו אותן].

ס

וכן כתב רש"י בענין מה שהפסוקים מדמים גבורת הבורא, במשלים שמצינו בגבורת הנבראים, אף שכל גבורת הנבראים הם מאת הבורא, אבל כן הוא דרך הכתוב לְשַׁבֵּר אֶת הָאֵזֶן בדבר שהיא יכולה ורגילה לשמוע ולראות

און ווי רש"י זאָגט^א אַז [דעס] וואָס מ'זאָגט [יחזקאל מג, ב] [קולו] פֿקול מִים רַבִּים אדירים, - זאָגט מען אויפן בּוֹרָא כָּל עוֹלָמִים, - איז עס דען נאָר אַזוי, [והלא] דער בּוֹרָא כָּל עוֹלָמִים איז דאָך שטאַרקער. ווער האָט דען געמאַכט דאָס וואָסער, ווער האָט דען געגעבן כַּח פֿאַרן אַש. [ווען] מ'איז מְדַמָּה הקדוש ברוך הוא, איז מען מְדַמָּה צו די נְבִרָאִים?

^א בכלי יקר יתרו (כ, ב) וז"ל: ומה שנאמר אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, ולא נאמר אשר בראתי שמים וארץ, לפי שהרוצה לְשַׁקֵּר ירחיק עדין, שהרי דבר זה לא ראו, על כן הזכיר להם הדבר אשר ראו בעיניהם. וכן תמצא בספר הזוהר (ח"א דף פד: ע"יש). ואשר בראתיך לא נאמר, לפי שאמרו רבותינו ז"ל (עירובין יג:) נוח לו לאדם שלא נברא משנברא, ולא בא כאן להזכיר כי אם הטובות אשר הטיב להם, כי בעבורם הם חייבים לעובדו.

^ב עיין ברמב"ן ואתחנן (ד, ט): הנה קודם שיוכיר הדברות שנאמרו שם, הזהיר במצות לא תעשה שלא נשכח דבר מן המעמד ההוא ולא נסירהו מלבנו לעולם, וצוה במצות עשה שנודיע בו לכל זרענו מדור לדור כל מה שהיה שם בראיה ובשמיעה. והתועלת במצוה הזאת גדולה מאד, שאם היו דברי התורה באים אלינו מפי משה בלבד, אע"פ שנבואתו נתאמתה באותות ובמופתים אם יקום בקרבנו נביא או חולם חלום ויצונו בהפך מן התורה ונתן אלינו אות או מופת, יכנס ספק בלב האנשים. אבל כשתגיע אלינו התורה מפי הגבורה לאזנינו ועינינו הוראות אין שם אמצעי, נכחיש כל חולק וכל מְסַפֵּק, ונשקר אותו, לא יועילהו אות ולא יצילהו מופת מן המיתה בידינו, כי אנחנו היודעים בשקריותו. והוא שאמר שם (יתרו יט, ט) וגם כָּךְ יֵאָמְרוּ לְעוֹלָם, כי כשנעתיק גם כן הדבר לבנינו, ידעו שהיה הדבר אמת בלא ספק, כאילו ראוהו כל הדורות, כי לא נעיד שקר לבנינו, ולא ננחיל אותם דבר הבל ואין בהם מועיל, והם יסתפקו כלל בעדותנו שנעיד להם, אבל יאמינו בודאי שראינו כולנו בעינינו. [ועיין עוד בהקדמת ספר החינוך].

^ג ברש"י יתרו (יט, יח): [נהר סיני עָשָׂן כְּלוּ מִפְּנֵי אֲשֶׁר יָרָד עָלָיו ה' בָּאֵשׁ, וַיַּעַל עָשָׂנוּ פֶּעֶשֶׂן] הַכֶּבֶשֶׂן. של סיד, יכול ככבשן זה ולא יותר, תלמוד לומר [ואתחנן ד, א] [וְהָקִיר] בַּעַר בָּאֵשׁ עַד לֵב הַשָּׁמַיִם. ומה תלמוד לומר כֶּבֶשֶׂן, לְשַׁבֵּר אֶת הָאֵזֶן מִה שְׁהִיא יְכוּלָה לשמוע, נותן לבריות סימן הניכר להם. כיוצא בו (הושע יא, י) בָּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וכי מי נתן כח בארי אלא הוא, והכתוב מוֹשִׁיל בְּאֵרִיה, אלא אנו מכניין ומדמין אותו לבריותיו, כדי לְשַׁבֵּר אֶת הָאֵזֶן מִה שְׁיִכוּלָה לשמוע. וכיוצא בו [יחזקאל מג, ב] [קולו] פֿקול מִים רַבִּים, וכי מי נתן קול למים, והלא הוא, ואתה מכנה אותו לדמותו לבריותיו, כדי לְשַׁבֵּר אֶת הָאֵזֶן.

נאָר דאָס איז אלעס לשׁכּר אַתּ האָזן, מ'וויל געבן צו פאַרשטיין [מיט] אַ זאָך וואָס מ'האַט געזען מיט די אויגן, [אָדער] וואָס מ'קאָן זען. [כאָטשיג באמת] דאָס איז נאָך העכער.

סא

ולכן מדמים גם כן לומר אחרית פראשית, כדי לשכר את האזן במה שכבר ראו במצרים. ועל דרך זה נאמר כאן חֲדָשׁ יָמֵינוּ 'פִּקְדָּם', דהיינו כגאולה הראשונה ממצרים. אף שבאמת לעתיד תהיה הגאולה יותר גדולה, וכמו שכבר נאמר על זה למשה במצרים כי טוב 'אחרית' דְּכָר 'מראשית'

איבערדעם קאָן זיין זאָגט מען אַחֲרִית פֿראַשִׁית, יִצְיָאָת מִצְרַיִם איז מען מְקוּבָּל, [און] דאָס האָט מען געזען, איבערדעם זאָגט מען אַחֲרִית פֿראַשִׁית, אַזוי ווי מ'איז מִדְּמָה דעם בּוֹרָא פֿל עוֹלָמִים צו די בְּרוּאִים. אָבער דער אָמֶת וועט עס זיין נאָך העכער.

איבערדעם זאָגט מען [גם הכא], חֲדָשׁ יָמֵינוּ 'פִּקְדָּם, [ווי] די ערשטע [גאולה].

סב

[אבל באמת כתיב] טוב אחרית דְּכָר מִראשיתו (קהלת ז, ח), אַזוי זאָגט דער מדרש^{סד} [אז] ראשיתו מיינט מען [גאולה] מִצְרַיִם, [און] אַחֲרִית מיינט מען דער אַחֲרִית [הַיָּמִים], די לעצטע גאולה, איבערדעם איז טוב אַחֲרִית דְּכָר 'מִראשיתו' שהיה להם במצרים, זאָגט דער מדרש אין פרשת וארא. [וואָס] דאָס איז די 'ערשטע' גאולה.

סג

איבערדעם איז חֲדָשׁ יָמֵינוּ 'פִּקְדָּם', מ'זאָל זען [גם לעתיד כמו] די נְסִים פון יִצְיָאָת מִצְרַיִם. חֲדָשׁ יָמֵינוּ פִּקְדָּם, אַזוי ווי די נְסִים פון יִצְיָאָת מִצְרַיִם. איבערדעם זאָגט מען, נאָר [ווען] הָשִׁיבֵנוּ ה' אֵלֵינוּ, דעמאלטס וְנָשׁוּבָה, אָבער אַלֵּיין טאָר מען נישט. אָבער דער בּוֹרָא פֿל עוֹלָמִים קען יאָ.

סד

ישוב קושיא ג

ובזה יבואר דברי המדרש פלאה, בשמתו נדב ואביהוא, שְׁאֵלָו מלאכי השרת אם כן למה קרעת הים לישראל. שהרי בסיבת מיתתם נאמר 'בְּקִרְבָּתָם' לִפְנֵי ה', שהקרימו למור הגאולה, ועל זה הקשו מקריעת ים סוף, דשם חזינו שנשתתק מענת הים שעדיין לא שלמו ה' שנה, ונקרע הים אף לפני זמנו

דעם קאָן זיין איז דער פֿשֶׁט אין מדרש.

נָדָב וַאֲבִיהוּא איז פאַרדעם אַזוי אַרויסגעפאַלן^{סה}, ווייל זיי האָבן געוואָלט מְקַרֵּב זיין [הגאולה] 'פאַר' די צייט. זיי זענען געבליבן גוֹאֲלֵי יִשְׂרָאֵל^{סו}, נאָר שפּעטער. ס'איז אָבער געווען 'בְּקִרְבָּתָם' לִפְנֵי ה', זיי האָבן עס געוואָלט מְקַרֵּב זיין, אויף דער בְּחִינָה וואָס דער זוהר הקדוש^ש [טייטשט דעם פסוק], - דער זוהר הקדוש זאָגט עס לִפְנֵי דְרָכּוֹ,

^{סד} בשמות רבה ריש וארא (ו, ב): דבר אחר, וַיְדַבֵּר אֱלֹקִים אֶל מֹשֶׁה (וארא ו, ב) וכו'. אמר לו הקב"ה [למשה], אני הכתבתי עליך שאתה עניו, ואתה מקפיד על דְּכָרִי. חייך יש לך לידע שנאמר (קהלת שם, ח) טוב אַחֲרִית דְּכָר מִראשיתו, טובה אחריתך של ישראל, מראשית שנתתי להם במצרים, שנאמר (שמות ו, א) וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה עֲתָה תִרְאֶה.

^{סה} פירוש: אויסגעפאַלן. והכוונה שאירע להם כן.

^{סו} להיות מבשרי הגאולה, בפניחם זה אליהו.

אָבער אין דעם ליגט 'דאָס' אויכעט, - די בחינה [פון] בְּקִרְבָּתָם, זיי האָבן געוואָלט מיט דעם שטאַרק מִקְרֵב זיין, 'פאַר' דער צייט.

סה

איבערדעם האָבן די מַלְאָכֵי הַשָּׁרֵת געפרעגט, ממילא אַז דאָס קען נישט זיין 'פאַר' דער צייט, נו איז דאָך דער ים גערעכט געווען, [מיט דעם וואָס] דער ים האָט זיך נישט געוואָלט שפּאַלטן, [ווייל] כּאָטשיג ס'איז געווען אַ תְּנָאי, איז דאָך [עס אָבער] נאָר ווען די צייט איז. [וזה שאמר] אַם כֵּן למה קִרְעַת הַיָּם לִישְׂרָאֵל, איז דאָך דער ים גערעכט געווען [אז] ער האָט נישט געוואָלט פאַר די צייט.

סז

ישוב קושיא ד

ועל זה ענו שרפי הקודש, שיש חילוק בדבר, כי רק הקב"ה בעצמו יכול לעשות כן, אבל בידי אדם אסור לעשות שום פעולה לזה למהר את הקץ. ואפילו בתפילה יותר מדאי אסור, כשהוא באופן המכריח להביא הקץ ענו שרפי הקודש, האָבן זיי געענטפערט ניין, ס'איז אַ חילוק. מ'טאָר נישט, אַליין טאָר מען גאָרנישט טון קיין פֿעולות, [און] נִיטאַמאַל קיין תְּפִלוֹת פֿאַרן בּוֹרָא כּל עוֹלָמִים מיט אַ הכרח פֿאַר דער צייט יותר מדאי. אָבער הַשְּׂיָבֵנו ה' אֵלֵינוּ, אַז דער בּוֹרָא כּל עוֹלָמִים טוט עס מִרְצוֹנוֹ, איז וְנִשְׁוֹבָה.

סח

[וכדמצינו גם כן] ביי מַכַּת בְּכוֹרוֹת, דער מדרש זאָגט¹⁰ טובה דריסה אחת של הקדוש ברוך הוא, ממלוא חפניו של משה רבינו. [דער] וְעִבְרָתִי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם כְּלִילָה הָזֶה, איז מער ווי מלוא חפניו פון מֹשֶׁה רַבֵּינוּ. פרעגט ער ולמה, בשביל שהיא היתה גאולה, ובזה לא היה הגאולה.

דעמאַלטס איז געווען אַ גאָולה, [ביי] וְעִבְרָתִי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם, [לפי שהיה זה ע"י הקב"ה בעצמו, ווי] ס'שטייט [בכרייתא דהגדה של פסח] אֲנִי וְלֹא מַלְאָךְ אֲנִי וְלֹא שְׁלִיחַ וְלֹא הַשָּׂרָף. ווייל דעם האָט געברענגט די גאָולה, [איבערדעם] האָט עס געמוזט טון דער בּוֹרָא כּל עוֹלָמִים אַליין, ווייל ס'איז געווען 'פאַר' דער צייט קען נאָר דער בּוֹרָא כּל עוֹלָמִים אַליין, נִיטאַמאַל מֹשֶׁה רַבֵּינוּ. ער האָט גענומען מלוא חפניו [להכות המצרים], און קיין 'גאולה' האָט ער נאָך אַלץ נישט געקאָנט ברענגען, ווייל דער פֿרט פון גאָולה איז נאָר איבערגעגעבן פֿאַרן בּוֹרָא כּל עוֹלָמִים אַליין.

מ'האָט אַלעס איבערגעגעבן פֿאַר די צִדִּיקִים, דער גאַנצער הַנְּהִגַת הָעוֹלָם. אָבער דעם פֿרט פון די גאָולה, דאָס איז נאָר ביים באַשעפער אַליין, דעם לאָזט מען נישט אַרויס¹¹. איבערדעם [איז] טוֹבָה דְּרִיסָה אַחַת, זאָגט דאָרט דער מדרש [אויף] וְעִבְרָתִי.

¹⁰ בויקרא רבה (ג, א): אמר רבי ברכיה, טובה דריסה אחת שדרס הקדוש ברוך הוא במצרים, כמה דתימא וְעִבְרָתִי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם כְּלִילָה הָזֶה, ממלא חפנים פיה כבשן של משה ואהרן. למה, שבזה היתה גאולה, ובזה לא היתה גאולה. [וכן הוא בקהלת רבה (ד, פסוק ו) ושם מסיים וזה לשונו: למה, שבזה היתה גאולה ונגאלו, ובזה של פיה כבשן לא נגאלו].

¹¹ ועיין בזה באורך ביואל משה (א, מה עו).

סח

ועל זה הביאו שרפי הקודש ראייה מדברי הפסוק הַשִּׁיבֵנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ וְנִשְׁוֹבָה וְגו', דרך כשהקב"ה משיב אותנו, אנו יכולין לשוב, אבל לא מעצמינו. ובוה יש תשובה מספקת לשאלת מלאכי השרת, דאין לדמות ענין נדב ואביהוא לענין קריעת ים סוף.

דאָס קאָן זיין האָבן די שרפי הקודש געענטפערט [אויף] די סתירה. אַז הַשִּׁיבֵנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ, דערנאָך וְנִשְׁוֹבָה. וואָס דער בורא פֿל עולמים טוט 'פריערער', קען אַלדינגס זיין. דער בורא פֿל עולמים איז אַ פֿל יָכוֹל, און [ער] ווייסט ווען מ'קאָן מִמֶּהָר זיין, און ווען ס'איז דאָס מַצִּיאוֹת געווען מִמֶּהָר צו זיין פֿאַר די צייט.

אַבער מ'טאָר דאָס נישט צודריקן [בידי אדם] מיט קיין שום פֿעוללה, [און] אפילו מיט תַּחֲנוּנִים יוֹתֵר מִדָּאִי, אַזוי ווי ער זאָגט [ברש"י כתובות].

סט

איבערדעם איז רעכט, איז דאָס נישט קיין סתירה. נָדָב וְאֶבְיָהוּא האָבן זיך 'אַלִּיין' בְּקִרְבָּתָם. קאָן זיין דאָס איז טאַקע מְרוּמָז [גם בלשון] בְּקִרְבָּתָם 'לִפְנֵי' ה', 'איידער' דער בורא פֿל עולמים האָט עס געטון, האָבן זיי געוואָלט מְקַרֵב זיין, איבערדעם איז אַזוי אַרויסגעפֿאַלן^{סח}.

אַז ס'איז אַבער קודם הַשִּׁיבֵנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ, קאָן זיין וְנִשְׁוֹבָה. [און] ממיילא איז נישט קֶשֶׁה פֿון קְרִיעַת יָם סוּף, וואָרן ס'איז נִתְבָּרַר געוואָרן אַז דער יָם איז נישט גערעכט געווען, [ווייל דעמאָלטס] האָט עס געמעגט זיין פֿאַר די צייט, ווייל דער בורא עולם אַלִּיין האָט עס געטון, אַנִּי וְלֹא מִלֵּאָךְ אֲנִי וְלֹא שְׁלִיחַ וְלֹא הַשָּׁרָף, [אַלָּא] הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּכַבּוּדוֹ וּבַעֲצָמוֹ.

איבערדעם איז רעכט [תשובת שרפי הקודש, ווייל] אַז דאָס איז הַשִּׁיבֵנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ וְנִשְׁוֹבָה, איבערדעם איז נישט קֶשֶׁה די סתירה פֿונעם יָם, איבערדעם איז דאָס פֿאַרענטפערט.

ע

ישוב קושיא ה

לאָמיר'זשע זען [לבאר גם המדרש בענין איוב]. [דהנה לפי האמור] קומט דאָך אויס, דער גאַנצער כַּח וואָס דער שְׁטֵן האָט זיך דאָ מִתְגַּבֵּר געווען [למנוע קריעת יָם סוּף. וואָס] לכאורה דאָ איז דאָך געווען אַ תַּנְאִי פֿון מַעֲשֵׂה בְּרָאשִׁית [שהים יקַרע לפני ישראל], און ס'איז 'דאָך' געווען אַ גרויס הַתְגַּבְּרוּת. [זהו לפי שטען שעדיין לא שלמו הת' שנה ואם כן עדיין לא הגיע זמנו של התנאי].

עא

והנה איתא במדרש דבשעה שקמרג השמן על קריעת יָם סוּף, מסר לו הקב"ה את איוב שיתעסק בו, ובעוד שהתעסק פֿאַזב נתבקע הים ועברו ישראל הים, ואחר כך הציל גם את איוב. וכמשל הואב שבא לעדר, ומסר לו הרועה כבש אחד בכדי להציל כל העדר, ואחר כך הציל גם אותו כבש.

[והנה] דער מדרש זאָגט דאָך^{סט}, אַז דער שְׁטֵן האָט זיך אַזוי מִתְגַּבֵּר געוועזן

^{סח} בשמות רבה בשלח (כא, ז): מה תִּצָּעַק אֱלִי (בשלה יד, טו) וכו', רבי חמא בר חנינא פירשה משום אביו, מִשָּׁל לרועה שהיה מעביר צאנו בנהר, בא דא להתגרות בצאן, רועה שֶׁהָיָה בְּקִי מֵה עֵשָׂה, נטל תיש גדול ומסרו לו,

דעמאלטס ביים ים סוף, האָט אים דער בוראָ כָּל עוֹלָמִים אַהִין געגעבן אַיִב'ן.
זאָגט ער דאָס מָשֶׁל מִיט'ן רֹעָה מִיט דִּי פִּכְשָׁה, [אז] ס'איז געקומען אַ זאָב [לטרופ
את העדר], האָט ער [הרועה] אים אַהִין געגעבן אַ פִּכְשָׁה [כדי שיניח את כל שאר העדר], און
דערנאָך [לבסוף] האָט ער מַצִּיל געוועזן בִּידע.

[והנמשל כי] ביז דערווייל אַז דער שָׁטן [היה מקטרג] האָט ער אים אַהִין געגעבן
דערווייל אַיִב'ן, [אז] ער זאָל 'האָבן צו טון' מִיט אַיִב'ן, און דערווייל זענען אידן
דורכגעגאַנגען דעם ים, און דערנאָכדעם האָט דער בוראָ כָּל עוֹלָמִים מַצִּיל געווען
[אידיך] אַיִב'ן.

אַזוי זאָגט דאָך דער מדרש רבה.

עב

וכל זה מפני שבאמת זהו ענין קשה להקדים הזמן, ולכן מחמת גודל הקטרוג על זה, היה כן באיוב [ואף שבדואי
היה גם מחמת איות חטא שהיה באיוב]. אף שעיקר הסיבה לקריעת ים סוף היה עבור שהיה זה ברצון הקב"ה

הגם דאָס איז אויכעט געווען פֿאַר אַ חֲטָא, פֿאַרוואָס [פֿאַר] אַיִב'ן איז דאָס
געווען^ט. אָבער על כל פנים די סיבה איז געווען דערנאָכדעם, - דער בוראָ כָּל עוֹלָמִים
קוקט אַלע סיבות, - די סיבה איז געווען מִיט אַיִב'ן, אַז ס'איז אַזוי אַרויסגעפֿאַלן^ס,
ווייל דאָרט [בקריעת ים סוף] איז געווען אַ שווער גרויס הַתְּגַבְּרוֹת [פון] דער קטרוג פונעם
שָׁטן.

עג

[נאָר] לכאורה וואָס האָט ער געקענט מִקְטֵרֵג זיין, אַז ס'איז געקומען די צייט פון
די גאַוּלָּה, און ס'איז געווען אַ תְּנַאי פון תְּחִלַּת מַעֲשֵׂה בְּרָאשִׁית.
נאָר וואָס דען, ווייל ס'איז געווען פֿאַר די צייט, איז עס געווען אַ שווערע זאָך,
[ולכן היה מקום לקטרג].

נאָר אַז דער בוראָ כָּל עוֹלָמִים אַליין האָט עס געטון, איז עס געווען אַ הֶכְרַח, איז
געווען אַ מַצִּיאֹת, אָנִי וְלֹא מִלְּאֹף וְלֹא הַשְׁלִיחַ וְלֹא הַשְׂרָף.
און דורכדעם איז אַיִב אויך געמוזט אַריינפֿאַלן, ווייל ס'איז 'דאָך' אַזאַ שווערע
זאָך.

עד

וראיה לזה על גודל קישוי הענין של הקדמת הזמן, הוא
ממיתת נדב ואביהוא, שמתו לסיבת שרצו להקדים הזמן

[און] פון וואָנעט האָט ער דאָס געזען, אַז דאָס איז אַזוי שווער [הבאת הגאולה] פֿאַר
די צייט. דאָס האָט ער געזען פון מִיתַת נָדָב וְאָבִיהוּא, ווייל ס'איז געווען בְּקִרְבָּתָם
לפְּנֵי ה' יָמִיתוּ.

אמר יהא מתגשש בזה עד שנעבור את הנהר, ואחר כך אני מביאו. כך בשעה שיצאו ישראל ממצרים, עמד ס"מ
המלאך לקטרג אותן, אמר לפני הקב"ה, רבונו של עולם עד עכשיו היו אלו עובדים עבודת כוכבים, ואתה קורע
להם את הים. מה עשה הקב"ה, מסר לו איוב, שהיה מיועצי פרעה, דכתיב בו (איוב א, ח) איש תם וישר, אמר לו
הנו בידך (שם ב, ו). אמר הקב"ה עד שהוא מתעסק עם איוב, ישראל עולים לים ויורדים, ואחר כך אציל את איוב
וכו'. באותה שעה אמר הקב"ה למשה, משה הרי מסרתי איוב לשטן, מה בידך לעשות, דבר אל בני ישראל וינסעו
(בשלח שם).

^ט לפי שהוא היה מיועצי פרעה, כנזכר שם במדרש, וכמבואר בגמרא פסטה (יא).

עה

ומוכן שפיר דברי המדרש פליאה, כשראה איוב מיתת נדב ואביהוא, שמוה ראה עד כמה קשה וחמור ענין הקדמת הזמן, אמר אף לואת יִחָרַד לְבִי, שלסיבה זו הוא שנתיישר איוב, מחמת גודל טענת המקטרג על הקדמת הזמן של יציאת מצרים

מיט דעם פֿאַרשטייט מען (דעם מדרש), דאָס האָט איוב געזאָגט.

[ווען] איוב האָט געזען מיתת נדב ואביהוא, האָט ער געזאָגט לִזְאת יִחָרַד לְבִי, [ווייל] ער האָט געזען ווי שווער דאָס איז, אַ זאָך פֿאַר די צייט, וואָרן דורכדעם האָט מען געמוזט אַהיין געבן איוב'ן.

עו

און הָגַם ס'איז געווען אָבער אַף עַל פִּי כֵן, דאָס מַצִּיאֹת [של יציאת מצרים וקריעת ים סוף] איז נאָר געווען ווייל ס'איז געווען אַנִי וְלֹא מִלֵּאךְ וְלֹא הַשֶּׁף, ווייל ס'איז געווען דער רָצוֹן הָעֲלִיּוֹן, [דורך] דער בּוֹרָא פֿל עוֹלָמִים אַלִּיין. [און] דאָס קאָן קיין אַן אַנדערער נישט. [עם כל זה היה מקום לשטן לקטרג, עד שהוצרך למסור לו את איוב].

עז

היוצא מזה לענין מצב דורינו:

און עַל אַחַת כְּמָה וְכְמָה, אַז קיין שום פֿעולָה גַשְׁמִיּוֹת, איז נישט פֿאַרהאַנדן. נאָר אַמוֹנָה פֿשוּטָה אין בּוֹרָא עוֹלָם, אין הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא. קיין שום פֿעולָה גַשְׁמִיּוֹת.

מ'קאָן נאָר דינען דעם באַשעפֿער - דעם בּוֹרָא פֿל עוֹלָמִים - מיט תְּפִלּוֹת וְתַחֲנוּנִים, נאָר דאָס איז דאָס מַצִּיאֹת [להשתדל לגאולה], מיט רַחֲמֵי שָׁמַיִם.

[וחולת זה] איז נאָר איין באַשעפֿער [דאָ] וואָס ס'איז אַ מַצִּיאֹת [ער זאָל קענען] מְמַהֵר צו זיין פֿאַר די צייט.

עח

דער מדרש רבה זאָגט^{עא} [אויפן פסוק] הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֵאשׁ חֲדָשִׁים (בא יב, ב), זאָגט ער אַ סִימָן, [מיט אַ מִשָּׁל פֿון] אַ מַטְרוֹנִיתָא, איינער [א מלך] איז אַוועקגעגאַנגען [מביתו] און ער האָט איבערגעלאָזט די מַטְרוֹנִיתָא, האָט ער געזאָגט איך גיי ווייט, [און אויב] מ'וועט דיר קומען זאָגן אַז איך קום אַהיים, זאָלסטו נישט גלייבן. נאָר איין סִימָן וועל איך דיר געבן, אַז דו וועסט מיך זען, דעמאָלטס וועסטו

^{עא} בשמות רבה (יה, יב): מה ראה לומר ליל שָׁמַיִם (בא יב, מב), שבו עשה גדולה לצדיקים, כשם שעשה לישראל במצרים, ובו הציל לחזקיהו, ובו הציל לחנניה וחביריו, ובו הציל לדניאל מגוב אריות, ובו משיח ואלהיו מתגדלין, שנאמר (ישעי' כא, יב) אָמַר שֹׁמֵר אֶתָּה בָּקֶר וְגַם לַיְלָה. ○ מִשָּׁל לאשה שהיתה מצפה לבעלה שפירש למדינת הים, אמר לה יהא סימן הזה בידך, בעת שתראי אותו סימן [ווי"ג: בעת שתראי 'אותי' (וכדלהלן)] דעי שאני בא, ואני קרוב לבא. כך ישראל מצפין משעמדה אדום, אמר הקב"ה הסימן הזה יהיה בידכם, ביום שעשיתי לכם תשועה ובאותו לילה, הָיוּ יודעים שאני גואלכם, ואם לאו אל תאמינו, שלא קרבה העת, שנאמר (ישעי' ס, כב) אֲנִי ה' בְּעֶתָּה אַחֲשִׁנָּה.

ולשון רבינו שאמר לה 'אז דו וועסט מיך זען', הוא על פי גירסת ילקוט המכירי בתרי עשר א' (עמוד ד) [וכעין זה הוא שם בישעי' ס, כב] בנוסח השמות רבה הנזכר, וז"ל: בעת שתראו 'אותי' דעי שאני בא ואני קרוב, כך ישראל וכו'. [נהילקוט המכירי הוא ילקוט מדרשים שנתחבר ע"י רבי מכיר בר אבא מרי, שהיה חי לערך בשנת ה"א ק', וי"ל מכתיב על כל ספר בפ"ע במשך כמה שנים, והחלק על תרי עשר י"ל בשנת תרס"ט]. ורבינו מזכיר דברי השמות רבה אלו על דרך זה בכמה דרושים, ומפרשו בכמה אופנים.

וויסן. אז נישט, זאָלסט וויסן ס'איז ליגנט, אז דו וועסט מיך נישט זען זאָלסטו וויסן ס'איז ליגנט.

אזוי שטייט דאָך אין מדרש רבה אויפן פסוק החדש הזה לכם ראש חדשים.

עט

וואָס איז דער סימן, נאָר אז מ'זעט דעם בוראָ קל עולם, (נאָמו שהיה בקריעת ים סוף, שהראו באצבע ואמר) 'זה' קלי ואנהו"ב.

[וכן יהיה גם לעתיד לבא"ב, ווי] 'שטייט (ישעי' כה, ט) ואמר ביום ההוא הנה אלקינו זה, אז מ'וועט זאָגן הנה אלקינו זה', דעמאָלטס וועט מען וויסן קיינעם לוי וישיענו. [ווען ס'וועט זיין] 'זה' ה' קיינעם לוי, קען זיין נגילה ונשמחה בישועתו (שם).

אז מ'קען אָבער נישט זאָגן 'זה' ה', [אז מ'זאָל זען בגלוי] דעם כבוד שמים און דעם כבוד התורה, זה ה'. אז מ'קען דאָס נישט זאָגן, דעמאָלטס איז עס נישט אמת, איז חלילה פארקערט, א צרה גדולה.

איבערדעם איז נאָר אזאין אופן [די גאולה, אז ס'איז] השיבנו ה' אליה [דעמאָלטס איז] ונשובה.

פ

סיום ישוב קושיא ג-ה

איבערדעם דאָס איז דאָס גאנצע, די התכת [והצעת הדברים] פונעם גאנצן מדרש, די [ביידע] מדרשים. [דעס] וואָס איזב האָט געזאָגט לזאת יחרד לפי. און די קשיא [של מלאכי השרת] למה קרעת הים, און [תשובת השרפי קודש] השיבנו ה' אליה ונשובה, דאָס איז די גאנצע שקלא וטריא איז 'דאָס' געווען.

פא

ישוב קושיא א

והנה גם משה רבינו השתוקק שכבר תהיה הגאולה שלימה בימיו, ולכן התחנן והתפלל כל כך שזכה ליכנס בארץ. אלא שהוא לא עשה שום 'פעולה' לזה, ורק 'בתפלות' ותחנונים רצה לפעול בן בשמים. ולבסוף כשנאמר לו אל תסוף בדבר אלי, נמנע גם מלתפלל עוד על זה.

איבערדעם איז רעכט [מה היה הדיבור במאמר הראשון].

לעולם משה רבינו איז דאָך אויך, לגודל השתוקקותו בשביל הצלת ישראל, האָט ער אויך געוואָלט פרוכירן [שיהיה הגאולה בימיו]. אָבער ער האָט נישט געטון נאָר וואָס דער בוראָ קל עולם האָט געהייסן.

נדב ואביהוא האָבן זיך דאָך געפאָרעט אליין, 'לפני' ה'. אָבער משה רבינו האָט נאָר געטון דאָך נאָר דורכן בוראָ עולם, און [ער האָט] אויף דעם [נגאָר] מתפלל געווען. און אז דער בוראָ קל עולם האָט אים געזאָגט אל תסוף [דבר אלי עוד בדבר הזה], האָט ער אזוי געטון אזוי ווי הים יתברך האָט אים געהייסן, [ושוב גם לא התפלל עוד].

^{עב} כמבואר בשמות רבה (כג, טו): ועולי הים, כל אחד ואחד מראה באצבעו ואומר 'זה' קלי ואנהו. אמר להם הקדוש ברוך הוא לישראל, בעולם הזה אמרתם לפני פעם אחת 'זה' קלי, אבל לעתיד לבא אתם אומרים אותו דבר ב' פעמים, שנאמר ואמר ביום ההוא הנה אלקינו 'זה' קיינעם לוי וישיענו 'זה' ה' קיינעם לוי וגו'.

פב

אבל על כל פנים לגודל השתקקותו על הגאולה, היה מקום לחוש גם על משה שמא ימחר הקץ, ולכן הזהירו הקב"ה כאן על זה, בעת שגילה לו סיבת מיתת נדב ואביהוא שהוא עבור הקדמת הזמן

אָבער דאָך, [צוליב] דעס גרויסע הַשְׁתוֹקָקוּת, [וואָס] ער האָט געוואָלט פֿרובירן, האָט אים דער בוראָ כָּל עוֹלָמִים [דאָ] געזאָגט [אז] ער אַליין ברויך דאָס צו וויסן, אַז דאָס טויג נישט, אַז מ'טאָר נישט טון מיט דער 'געוואָלד' [צו] מָקָרֵב זיין [די גאולה].

פג

וזהו המאמר שנאמר לו כאן בדיבור הראשון, שהוא אוהרה למשה עצמו, שידע כי בְּקָרְבָתָם לִפְנֵי ה' וַיָּמָתוּ, ועל דרך המבואר לעיל. ושוב אמר לו דיבור השני שהוא אוהרה לאהרן הכהן, שאל יבוא בכל עת אל הקודש

דאָס איז דער פֿשֶׁט אין פסוק, וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה 'אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְנֵי אֱהֲרֹן] בְּקָרְבָתָם לִפְנֵי ה' וַיָּמָתוּ, [דזה גופא היה הדיבור], דעס האָט ער געזאָגט פֿאַר מֹשֶׁה רַב־יְנוּיִן, דער בוראָ כָּל עוֹלָמִים האָט געזאָגט [אז] ער ברויך דאָס צו וויסן אַז בְּקָרְבָתָם לִפְנֵי ה' איז געווען וַיָּמָתוּ, די סִבָּה [של מיתתם] איז געווען [ווייל] זיי האָבן געוואָלט מָקָרֵב זיין פֿאַר די צייט.

'דעס' איז געווען דער דיבור. [און] איבערדעם שטייט נישט [מער] 'וואָס' ער האָט געזאָגט, [ווייל] טאָקע 'דאָס' האָט ער אים געזאָגט. [און] ער האָט דאָס געזאָגט פֿאַר מֹשֶׁה רַב־יְנוּיִן, [ווייל] ער אַליין האָט דאָס אויך געברויכט צו וויסן.

פד

און ער האָט טאָקע אַזוי געטון, ער האָט טאָקע אַכט געגעבן. און אַז מ'האָט אים געזאָגט אַל תּוֹסֵף דִּבֵּר אֵלַי, האָט ער אויפגעהערט, האָט ער מער נישט [מתפלל געווען].

[וגם עד אותה שעה לא עשה שום פעולה, רק] ער האָט געוואָלט פֿרובירן [על ידי כח התפילה. שהרי בתפילה] אַודאי פֿרובירט מען, אַודאי האָט מען הַשְׁתוֹקָקוּת, - צַדִּיקִים אַמְתִּיִּים האָבן הַשְׁתוֹקָקוּת, לְמַהֵר גְּאוּלְתָּן שֶׁל יִשְׂרָאֵל .. - איבערדעם האָט ער אָנגעווענדט אַלדינגס [בתפילותיו] וויפיל ס'איז מעגליך געווען, און וויפיל ס'איז אַ מְצִיאוֹת, וויפיל מ'האָט געמעגט. ווי ווייט ער האָט פֿאַרשטאַנען אַז ס'איז נישט כָּנָגַד דעם רָצוֹן הַבוראָ בְּרוּךְ הוּא, האָט ער אַלעס פֿרובירט. אָבער וואָס הָשֵׁם יִתְבָּרַךְ וויל נישט, איז נישט פֿאַרהאַנדן.

פה

איבערדעם דאָס איז דער פֿשֶׁט וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה, וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה דאָס האָט מען אים געזאָגט, ווייל בְּפִרְטִיּוֹת ער האָט דאָס געברויכט צו וויסן. וואָרן ער איז געווען דערפון [שעשה קצת ענין כזה, מיט דעם] וואָס ער האָט זיך פֿרובירט מיט די סאָך תְּפִלוֹת, וְאַתְחַנֵּן כַּמְנִיחַ תַּקֻּט"ו תְּפִלוֹת. האָט אים דער בוראָ כָּל עוֹלָמִים מיט דעם מוֹדִיעַ געווען אַז זאָלסטו וויסן בְּקָרְבָתָם לִפְנֵי ה' וַיָּמָתוּ, די סִבָּה איז געווען [ווייל] זיי האָבן געוואָלט מָקָרֵב זיין פֿאַר די צייט.

און דערנאָכדעם האָט ער אים געזאָגט די מימרא וַיֹּאמֶר ה' [אַל מֹשֶׁה], איז שוין אַן אַנדערע מימרא, [אז] דִּבֵּר אֶל אֱהֲרֹן אַחִיד וְאֵל יָבֹא בְּכָל עֵת אֶל הַקֹּדֶשׁ.

פו

[קושיא ב]

ובזה יבואר גם מה שדקדקו המפרשים כאן בדיבור השני, למה התחיל בוא"ו המוסיף, 'וְאֵל' יבא בְּכָל עֵת אֶל הַקֹּדֶשׁ, והלא זה היא תחילת הדיבור

[ועל פסוק ההוא] פרעגט מען אויך^{צב}, וואָס איז דער 'וְאֵל' יבא [בוא"ו המוסיף], וואָס נאָךְ [אמר לו מקודם, והלא] ס'איז דאָךְ די ערשטע מימרא [שבדיבור השני], זאָל ער זאָגן 'וְאֵל' יבא בְּכָל עֵת, וואָס איז די וא"ו.

פז

ישוב קושיא ב

אמנם לדרכנו יש לומר, כי בדיבור הראשון היתה האזהרה גם לאהרן הכהן, שהרי גם הוא השתוקק להנאולה שלימה, ולאוקמא שכנינתא מעפרה, ולזה נצטוו משה להזהיר גם לאהרן שלא להקדים הזמן. ונמצא שדיבור השני היתה בו תוספת אזהרה אחרת לאהרן הכהן, ולכן מתחיל בו בוא"ו המוסיף על ענין ראשון

[נאך] קאָן זיין אז דאָס איז טאַקע אַ מימרא נוספת, [כי מימרא הראשונה] דאָס האָט ער אים [לאהרן הכהן] אויך געזאָגט, ער זאָל וויסן [סיבת מיתתם. ווייל] אפשר דאָרף עס אַהרן הכהן אויך צו וויסן, מ'קאָן נישט וויסן [טאַמער] ער וועט אויך וועלן אפשר, ווייל ער האָט דאָךְ אויך געהאַט גרויס השתוקקות פאַר הרמת קרן התורה וישראל, [און] לאַקמא שְכִינָתָא מעפּראַ. [וממילא] ער האָט אים 'דאָס' אויך געזאָגט [גם דיבור הראשון]. און 'דאָס' [דיבור השני] איז געווען אַ מימרא נוספת, [אז] וְאֵל יבא בְּכָל עֵת אֶל הַקֹּדֶשׁ, [בנוסף] צו די פריערדיגע מימרא [פון] בְּקִרְבָּתְכֶם, [וואָס] דאָס האָט ער געזאָגט [אויך] פאַר מֹשֶׁה אֵלֵינוּ, און פאַר אַהרן אַחִיד - אַהרן הכהן - איז דאָ נאָךְ אַ מימרא [אז] וְאֵל יבא בְּכָל עֵת אֶל הַקֹּדֶשׁ, איבערדעם איז דאָס אַ וא"ו מוסיף על ענין ראשון, פאַר אַהרן הכהן איז דאָ נאָךְ אַ מימרא.

פח

ומה שלא נאמרו שתי האזהרות בדיבור אחד, והו' לפי שאזהרה השניה נאמרה רק לאהרן ולא למשה, וכמבואר בתורת כהנים שאין משה בכל יבוא. מה שאין כן בדיבור הראשון היתה האזהרה גם למשה עצמו

וואָרן די מימרא פון אַל יבא בְּכָל עֵת איז שוין נישט געזאָגט געוואָרן פאַר מֹשֶׁה'ן [אלא לאהרן בלבד, ולכן הוסיף בו דבר אַל אַהרן אַחִיד].

אזוי ווי איך האָב נעכטן נאָכגעזאָגט^{צד} דעם תורת כהנים^{עה} [אז] אַהרן בבל יבוא, ולא מֹשֶׁה בבל יבוא. מֹשֶׁה רבינו האָט יאָ געקענט גיין בְּכָל עֵת אֶל הַקֹּדֶשׁ, שטייט דאָךְ ארויס אין תורת כהנים, [און] נאָר אַהרן איז געווען מְצוּה דערויף.

אַבער די ערשטע מימרא בְּקִרְבָּתְכֶם לִפְנֵי ה' איז געווען וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה, דאָס דאָרף ער אויכעט וויסן, און פאַר אַהרן'ען איז דאָ נאָךְ אַ ציווי וְאֵל יבא בְּכָל עֵת אֶל הַקֹּדֶשׁ, איז דאָס אַ וא"ו מוסיף על ענין ראשון, מ'האָט אים 'דאָס אויך' געזאָגט, די ביידע [מימרות].

^{צב} עיין באור החיים הק' (טז, א-ב) שדקדק כן.

^{צד} בסעודת ליל שב"ק, ונדפס בחידושי תורה תשט"ז בפרשתן (עיי"ש בקושיא ד).

^{עה} בתורת כהנים ריש פרשתן (א, 1): אַחִיד בָּאֵל יבוא, ואין מֹשֶׁה בבל יבוא.

פט

סיום התורה – וברכת הקודש

דער תוכן דערפון:

אז מ'דארף צו ווארטן אויפן רצון השם יתברך.

מ'דארף זיצן און ווארטן, און משתוקק זיין [על הגאולה].

משתוקק זיין בהשתפכות הלב צום בורא כל עולמים, און ווארטן לישועתו. [אבל

לא שיעשו ח"ו שום פעולה לזה בידי אדם].

און ביז דערווייל, זאל מיר די זכיה האבן:

[אז] מ'זאל דבוק זיין אין דרך השם באמת ובתמים, און אין דרכי התורה, בקדושה

ובטהרה.

מ'זאל די זכיה האבן צו טון דעם רצון הבורא ברוך הוא, בכל תנועה ותנועה.

מ'זאל די זכיה האבן, זיך מקדש ומטהר צו זיין [בקדשתך העליונה, עתה בימי הספירה].

[און] מ'זאל זוכה זיין צו זען די ישועה במהרה, בהתרוםמות קרן התורה וישראל,

ובהתגלות כבוד שמים עלינו, במהרה בימינו אמן.

